

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Rahime TAŞ

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA
AHLAK ÖĞRENME ALANINDA KULLANILAN HADİSLER VE
EĞİTİM-ÖĞRETİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(4.-8. SINIFLAR)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Vahit CELAL

AĞRI-2014

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Vahit CELALdanışmanlığında, Rahime TAŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 10/09/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Kemal POLAT

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK.....

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Vahit CELAL

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

..... /...../2014

Prof. Dr. Kemal POLAT

Enstitü Müdürü

10/09/2014

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler Ve Eğitim-Öğretim Açısından Değerlendirilmesi”adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

10/09/2014

Rahime TAŞ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Yöntemi	5
1.5. Araştırmanın Kapsam Ve Sınırlılıkları	7
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ve Öğretim Programları	7
2.2. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları	8
2.3. Hadis ve Hadis İlmi	9
2.3.1. Hadis İlminin Konusu ve Önemi	9
2.4. Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri	13
2.4.1. Bilişsel Gelişim.....	19
2.4.2. Dil Gelişimi.....	21
2.4.3. Ahlaki Gelişim.....	22
2.4.4. Dini Gelişim.....	28
2.4.5. Kavram Gelişimi	31
2.5. Öğrenme	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	33

3. BULGULAR VE YORUM	33
3.1. Dördüncü Sınıf Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Değerlendirilmesi	34
3.1.1. Dördüncü Sınıf 5. Ünite “Sevgi, Dostluk Ve Kardeşlik” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	34
3.1.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu	35
3.1.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu .	36
3.1.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi	37
3.1.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu	37
3.1.5. Genel Değerlendirme	37
3.2. Beşinci Sınıf Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Değerlendirilme	38
3.2.1. Beşinci Sınıf 5. Ünite “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım ”Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	38
3.2.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu	40
3.2.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu .	40
3.2.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi	41
3.2.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu	41
3.2.5. Genel Değerlendirme	41
3.3. Altıncı Sınıf Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Din Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi	42
3.3.1. Altıncı Sınıf 5. Ünite “İslam Dininin Sakınılmasını istediği Davranışlar ”Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	42
3.3.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu	45
3.3.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu .	46
3.3.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun	

Değerlendirilmesi	47
3.3.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu	47
3.3.5. Genel Değerlendirme	48
3.4. Yedinci Sınıf Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Din Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi	48
3.4.1. Yedinci Sınıf 5. Ünite “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	48
3.4.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu	49
3.4.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu ..	50
3.4.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi	51
3.4.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu	51
3.4.5. Genel Değerlendirme	52
3.5. Sekizinci Sınıf Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Din Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi	52
3.5.1. Sekizinci Sınıf 5. Ünite “Din ve Güzel Ahlak” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	52
3.5.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu	55
3.5.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu ..	56
3.5.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi	59
3.5.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu	59
3.5.5. Genel Değerlendirme	59
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	61
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	61
4.1. Sonuç	61
4.2. Öneriler	62

KAYNAKÇA	64
EKLER	69
ÖZGEÇMİŞ	69

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA AHLAK
ÖĞRENME ALANINDA KULLANILAN HADİSLER VE EĞİTİM-
ÖĞRETİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(4.-8.SINIFLAR)

Rahime TAŞ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Vahit CELAL

2014, 81 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Kemal POLAT

Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK

Yrd. Doç. Dr. Vahit CELAL

Ahlak erozyonunun yoğun bir şekilde yaşandığı ve insanların değersizleştirilmeye çalışıldığı modern toplumlarda ahlak eğitimi büyük önem arz etmektedir. İyi olanı yapmak kötü olandan uzaklaşmak anlamına gelen ahlak eğitimi, din eğitiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. Dolayısıyla ahlak eğitiminin temellendirilmesinde dinî nasslar yani ayetler ve hadisler önemli bir konuma sahiptir.

Kur'an'da "en güzel ahlak üzere olmasıyla" övülen ve "güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildiğini" beyan eden Hz. Muhammed'in (sav) rehberliği ahlak eğitiminde büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla ahlakı Kur'an olan Peygamber'in (sav) hadislerle somutlaşan örnekliği, Müslümanların kişilik inşasında belirleyici bir role sahiptir.

Bu çalışmamızda 4-8. sınıfların Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında kullanılan, bazen sadece konuyla ilgili kısmını vermek amacıyla kısaltılarak verilen hadisleri ana kaynaklarda yer alan tam metinlerini verdik. Her sınıfı ayrı ayrı olmak üzere, ahlak öğrenme alanıyla ilgili ünitelerde geçen hadis-i şerifleri, öğrencilerin dil ve kavram gelişim düzeylerine, ahlak gelişim düzeylerine, konu ve kazanımları desteklemesi bağlamında da eğitim-öğretim gelişim düzeylerine uygunluklarını ele almaya ve değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Din, ahlak, hadis, din kültürü ve ahlak bilgisi, eğitim-öğretim.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

HADITS USED IN THE TOPIC OF LEARNING MORALS IN RELIGION AND ETHICS TEXTBOOKS AND EVALUATION OF THEM IN TERMS OF EDUCATION

(4th-8th CLASSES)

Thesis Advisor: Assist.Prof.Dr.Vahit CELAL

2014, page: 81

Jury: Prof.Dr. Kemal POLAT

Assoc.Prof.Dr. Eyüp ŞİMŞEK

Assist. Prof. Vahit CELAL

The education of morals is very important in societies in which there is intense erosion in ethics and people are attempted to be trivialized. Morals education, which means doing what is good and moving away from what is bad, is an inseparable part of religious education. So, in the process of grounding morals education religious verses and hadiths have a crucial and significant place.

The guidance of the Prophet Muhammad, who stated that he was sent “to complete social ethics” and who is praised for his “having the best social ethics”, is very important in morals education. So, the exam of prophet, whose morals is based on the Koran, became concrete through hadiths and it has a determinative role in establishing of personality of Muslims.

In this study, we presented the full texts of original hadiths in main sources, which are sometimes shortened and used in order to present the main idea about the topic in 4-8th grade’s textbooks in Education of Religion and Ethics. We attempted to discuss and evaluate hadiths in units about learning morals separately for each grade, in terms of the conformity of them with students’ language and conceptual achievement levels, morals achievement levels and in terms of their support to topics and acquisitions in classes.

Key Words: Religion, morals, hadith, education of religion and ethics, education

ÖNSÖZ

Ahlaki yozlaşmanın ve globalleşme söyleminin yaygınlaştığı son yüzyıl, ahlaki ve insani değerlerdeki değişimi de beraberinde getirmiştir. Söz konusu değişim karşısında manevi ve ahlaki değerlerin eğitimi ve öğretimi dünyanın hemen her yerinde bir kat daha önem kazanmıştır. Bu doğrultuda, çağdaş eğitim anlayışının hedeflerinden biri de bireylere bilgi ve beceriler kazandırmak olmuştur. Hem eğiten, hem de eğitilen bir varlık olarak insan, eğitilen yönüyle, yeni davranışlar kazanıp, davranışlarını değiştirebilecek bir özelliğe sahiptir. Çocukların ve gençlerin ahlaki gelişimlerini, dinin, ailenin, devletin ve toplumun istekleri doğrultusunda gerçekleştirmek için eğitim-öğretim faaliyetlerine başvurmak zorunluluğu vardır. Bu doğrultuda, Milli Eğitim sistemimiz içerisinde çocukların ve gençlerin ahlaki gelişimlerini sağlamaya yönelik en önemli ders olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin hedeflerinden birisi de öğrenciye bütün dinlerin övdüğü, evrensel özelliğe sahip ahlaki davranışlar kazandırmaktır.

Bu araştırma, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programında (MEB tarafından yayınlanan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının) ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin, öğrencilerin gelişim düzeylerine uygunluğunu ve eğitim-öğretim açısından konu, kazanım, beceri ve değerleri ne oranda desteklediğini inceleyerek bu konuda tespit ve önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmama bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan danışman hocam sayın Yrd.Doç.Dr. Vahit Celal'e, şahsıma kıymetli vakitlerini ayırarak çalışmama önerilerde bulunan hocam Yrd.Doç.Dr. Fuat Karabulut'a ve desteklerini esirgemeyen bölüm hocalarıma teşekkürlerimi arz ederim.

Rahime TAŞ

Ağrı-2014

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kohlberg'in Ahlak Gelişim Düzeyleri ve Aşamaları	27
Tablo 2. Dördüncü Sınıf 5. Ünite "Sevgi, Dostluk Ve Kardeşlik" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	34
Tablo 3. Dördüncü Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler	37
Tablo 4. Beşinci Sınıf 5. Ünite "Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	38
Tablo 5. Beşinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler	41
Tablo 6. Altıncı Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "İslam Dininin Sakınılmasını İsteddiği Davranışlar" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	43
Tablo 7. Altıncı Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "İslam Dininin Sakınılmasını İsteddiği Davranışlar" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler	47
Tablo 8. Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	49
Tablo 9. Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler	51
Tablo 10. Sekizinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "Din ve Güzel Ahlak" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler	52
Tablo 11. Sekizinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi "Din ve Güzel Ahlak" Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler	59

KISALTMALAR DİZİNİ

A.İ.Ç.Ü.	: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
AÖF Yay.	: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
C.	: Cilt
çev.	: çeviren
ÇÜFY	: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
DEM	: Değerler Eğitim Merkezi
DKAB	: Din Kültürü Ahlak Bilgisi
Ed.	: Editör
Enst.	: Enstitü
H.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
no.	: Numara
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar arası
sy.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınevi

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Ahlak alanı yaşadığımız çağın en büyük problemlerinden biridir. Ahlaki değerlerin değişimi ve ahlaki değerlere uygun davranma dünyanın hemen her yerinde yaşanan bir sorun teşkil etmektedir ve devletleri bu problemlere çareler aramak zorunda bırakmaktadır. Aynı problem ülkemizde de ciddi şekilde rahatsızlık uyandırmaktadır. Devletlerin yeni yetişen nesli ahlaki meziyetlere sahip bireyler olarak yetiştirebilmesi de resmi eğitim kurumları olan okullar vasıtasıyla onlara sağlıklı, düzenli, belli bir plan ve program dâhilinde ahlak öğretimi vermelerini gerekli kılmaktadır.

Eğitim sistemleri, eğitim-öğretim programlarında ahlak öğretimine yer vermekte ve öğrencileri ahlaki ilke ve kurallar dâhilinde “ahlaklı insanlar” olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Ülkemizde de bu soruna çözüm bulabilmek amacıyla ilköğretim okullarında zorunlu dersler arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin Öğretim programında ahlak konuları, İslam diniyle bağlantılı olarak, azımsanmayacak ölçüde serpiştirilmiş ve öğrenme alanlarının bir basamağı da ‘ahlak’ olarak düzenlenmiştir. Ahlak konularına yer verilirken, doğal olarak, öğrencilerin öğrendiklerini davranışa dönüştürmeleri de hedeflenmektedir. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ayetlere ve hadislere yer verilerek bu duygunun gelişiminde dinin etkisinden de yararlanılmaya çalışılmıştır. Ders kitaplarında kullanılan hadisler, öğrenci seviyesine uygunluğu, öğrencilerin ihtiyaç ve beklenti düzeyine cevap verebilmesi, bilişsel/dil ve kavram ve ahlaki gelişim seviyelerine uygunluğu ölçüsünde verimli olabilecektir.

Bu araştırmanın problem cümlesi: “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler din öğretimi açısından uygun mudur?” Bu problem çerçevesinde araştırmamızın alt problemleri ise: “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, dil ifade ve içerik-anlam açılarından öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun mudur? Kullanıldıkları konu, kazanım, beceri ve değerleri desteklemekte midir? Kullanılan hadisler öğrencilerin bilişsel/ dil ve kavram ve ahlaki gelişimlerini desteklemesi açısından uygun mudur?” soruları üzerine kurgulanmıştır.

1.2. ARASTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisleri din öğretimi açısından irdeleyerek tespitlerde bulunmak ve bu konuda öneriler sunmaktır. Bu ana amaç altında diğer amaçlar ise, şu şekilde sıralanabilir:

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında;

- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygunluğunu,
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin öğrencilerin bilişsel/dil ve kavram seviyelerine uygunluğunu,
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin, öğrencilerin ahlaki gelişim seviyelerine uygunluğunu,
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin ünitenin konu, kazanım, beceri, kavram ve değerlerini ne düzeyde desteklediğini tespit etmek amaçlanmaktadır.

1.3. ARASTIRMANIN ÖNEMİ:

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretiminde hadisler önemli bir yer tutmaktadır. MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü tarafından yayınlanan İlköğretim 4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı da hadislere ağırlık verilerek hazırlanmış ve bu hadisler, konu anlatımında, etkinliklerde ve değerlendirme bölümlerinde yeri geldikçe kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak eğitim-öğretimde hadislerle çalışma teknikleri oldukça yeni olup, alana ait çalışmaların değerlendirilerek geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede düşündüğümüzde bu çalışma ile İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarını hazırlayan uzmanlara, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerine, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümü öğretim üyelerine, ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarındaki kullanımı ile ilgili olarak bilimsel veriler sağlaması ve kendilerini değerlendirme imkânı tanınması yanında pratik olarak katkı sağlaması umulmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde hadislerin kullanımı ile ilgili materyal geliştirmede ve öğretmenlere yönelik olarak hazırlanan yardımcı ders

kitaplarına katkı sağlaması umulmaktadır. Böylece, din eğitimi alanında çalışma yapan akademisyenler ve dersin öğretmenlerine farklı bir bakış açısı sunulmuş olacak, dinine ve inancına dair iyi eğitim almış, kaliteli, topluma yararlı insanlar yetiştirilebilecektir. Bu çalışma için bu alanda daha önce müstakil bir çalışma yapıp yapılmadığı tespit edilmeye çalışıldı. Bunun için ilgili literatür tarandı ve daha önce bu konuda müstakil bir çalışma yapılmadığı, sadece DKAB derslerinde ahlak öğretimi kapsamında bu konuya değinildiği tespit edildi.

Konuyla ilgili olarak 2007 tarihinde yüksek lisans tezi olarak Penbe Gül AKYÜREK tarafından “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Öğrencilerin Ahlaki Gelişimine Etkisi: Kohlberg' in Ahlak Gelişimi Kuramı Açısından Bir Değerlendirme” adıyla hazırlanmıştır. Yapılan bu araştırma kuramsal çerçeveye desteklenen bir alan araştırması niteliğindedir. Araştırmanın teorik çerçevesi oluşturulurken Psikoloji, Din Psikolojisi, Gelişim Psikolojisi, Öğrenme Psikolojisi, Ahlak ve Din Eğitimi alanlarında konu ile ilgili olarak kitap, makale, tebliğ ve tezlerden literatür taraması yapılmıştır. Öğrencilerin ahlaki gelişimlerine DKAB derslerinin etkisini ortaya koymak amacıyla öğrencilere açık uçlu soruların da bulunduğu bir anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler Kohlberg' in ahlaki gelişim düzeyleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Geliştirilen anket Yozgat il merkezinde bulunan ilköğretim okullarından tesadüfî örneklem yoluyla seçilerek her sınıftan ortalama 25 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulanan anketle elde edilen veriler SPSS programı ile işlenerek yorumlanmıştır. Kohlberg' in kuramı esas alınarak yürütülen bu çalışmada, öğrencilerin ahlaki gelişmişlik seviyelerine ilişkin pek çok değerlendirme yapılmış ve öğrencilerin ahlaki ilkelere yaklaşımları, yargılama şekilleriyle Kohlberg' in geleneksel dönem kanun ve düzen eğilimine daha yakın oldukları görülmüştür. Araştırma sonuçları çerçevesinde, öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin farklı ahlaki gelişim teorileri çerçevesinde incelenmesi ve bunlar arasında bir karşılaştırma yapılması, DKAB derslerinde belirlenen hedeflerin ahlaki gelişim aşamaları dikkate alınarak belirlenmesi ve bu çerçevede Öğretim programı ve yöntemler üzerinde çalışılması, öğrencilerin ahlaki gelişimlerini ölçecek materyal ve yöntemler geliştirilerek DKAB öğretmenlerinin kullanımına sunulması önerilerinde bulunulmuştur

2007 tarihli bir diğerk yüksek lisans tezi de, Sami DURGUT tarafından “İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredat Konularının İlköğretim Öğrencilerinin Dini Gelişim Niteliklerine Uygunluğu Meselesi” adıyla hazırlanmıştır. Yapılan araştırmanın konusunu İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin öğrencilerin dinî gelişim niteliklerine göre değerlendirilmesi oluşturduğu için, çalışmada öncelikle öğrencilerin dini gelişim nitelikleri ortaya koyulmuş, daha sonra çocukların dini gelişim nitelikleri ve programı değerlendirme üzerine yapılmış çalışmaların verileri ile programın problem edinilen bölümleri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmaların neticesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi içerisinde yer alması zorunlu olmayan konular yerine daha işlevsel konulara yer verilmesi bu anlamda, dini içeriğin daha zengin hale getirilmesi, ele alınan konuların teorik bir yapıyla değil; daha çok pratiğe dönük olması gerektiği ve öğrenciye öğrendiklerinin uygulanabilir bir yapıya sahip olduğu keşfettirilerek öğretilen bilgilerin onların hayatında yer etmesi sağlanmalıdır şeklinde sonuç ve yargılara ulaşılmıştır.

Araştırmamız nitel yöntemler üzerine kurulmuştur. İlköğretim DKAB ders kitaplarının ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler öğrencilerin gelişim seviyelerine uygunluğu ve eğitim- öğretim açısından uygunluğu temel konu başlıkları altında tahlil edilecektir. Elde edilen veriler, nitel yöntemler üzerine kurulacak ve metin analizine dayalı olarak betimleyici ve yorumlayıcı yöntemler doğrultusunda değerlendirilerek tespitlerde ve önerilerde bulunulacaktır.

İlköğretim DKAB ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin öğrencilerin gelişim ve eğitim-öğretim düzeylerine uygunluğunu tespit etmeye çalıştığımız çalışmamızın evrenini, MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü tarafından basımı yapılan İlköğretim 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmamızın örneklemini ise, MEB Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının ahlak öğrenme alanı ünitelerinde kullanılan hadisler oluşturmaktadır.

İlköğretim okullarında halen okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin din öğretimi açısından niteliğini, amaçlarını, öğrencilerin bilişsel/dil ve ahlaki gelişim düzeylerine uygunluğunu, ünitenin öğretmeyi hedeflediği konu, kazanım, beceri ve değerleri ne

oranda desteklediğini ve hadislerin ünite içerisinde kullanım şeklinin uygunluğunu tespit etmeyi hedeflediğimiz çalışmamızda 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıf DKAB ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında yer verilen hadisler tarafımızdan incelenmiş ve hadislerle öğrencilere kazandırılmaya çalışılan ahlaki değerler eğitim-öğretim açısından sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Sınıflandırmada ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, incelemede tekrara düşülmemesi açısından konuyla bağlantısı kurulacak şekilde tablolar üzerinde gösterilerek anlatılmıştır. Hadisler incelenirken, tablolarda hadislerin metindeki kullanımları ve hadislerin geçtiği hadis kaynaklarındaki tam metni sunulmuştur. Hadislerin gösteriminde DKAB ders kitaplarındaki şekil esas alınmıştır. “Ahlak Öğrenme” alanıyla ilgili Öğretim programındaki açıklama, yorumlama ve değerlendirilme sürecinde literatür taraması başvuracağımız çalışma yöntemimiz olmuştur. Literatür taraması yoluyla veri toplama ve elde ettiğimiz veriler doğrultusunda ve 2010 öğretim programı çerçevesinde, DKAB ders kitaplarının ahlak öğrenme alanlarında kullanılan hadislerin eğitim-öğretime katkıları yönünden verilerin değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, dil-ifade ve içerik-anlam açılarından öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun mudur? Kullanıldıkları konu, kazanım, beceri ve değerleri desteklemekte midir? Kullanılan hadisler öğrencilerin ahlaki gelişimlerini desteklemesi açısından uygun mudur?” gibi bazı sorulara cevap bulmak için, hadislerin muhteva tahlili yapılarak, hadisler değerlendirilecek ve bir sonuca varılacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda hadislerin DKAB ders kitaplarının amaçlarını ne ölçüde gerçekleştirebileceği yorumlanacak ve bu konuda öneriler geliştirilecektir.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamız nitel yöntemler üzerine kurulmuştur. İlköğretim DKAB ders kitaplarının ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler öğrencilerin gelişim seviyelerine uygunluğu ve eğitim- öğretim açısından uygunluğu temel konu başlıkları altında tahlil edilecektir. Elde edilen veriler, nitel yöntemler üzerine kurulacak ve metin analizine dayalı olarak betimleyici ve yorumlayıcı yöntemler doğrultusunda değerlendirilerek tespitlerde ve önerilerde bulunulacaktır.

İlköğretim DKAB ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin öğrencilerin gelişim ve eğitim-öğretim düzeylerine uygunluğunu tespit etmeye çalıştığımız çalışmamızın evrenini, MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü tarafından basımı yapılan İlköğretim 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmamızın örneklemini ise, MEB Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının ahlak öğrenme alanı ünitelerinde kullanılan hadisler oluşturmaktadır.

İlköğretim okullarında halen okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin din öğretimi açısından niteliğini, amaçlarını, öğrencilerin bilişsel/dil ve ahlaki gelişim düzeylerine uygunluğunu, ünitenin öğretmeyi hedeflediği konu, kazanım, beceri ve değerleri ne oranda desteklediğini ve hadislerin ünite içerisinde kullanım şeklini tespit etmeyi hedeflediğimiz çalışmamızda 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıf DKAB ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında yer verilen hadisler tarafımızdan incelenmiş ve hadislerle öğrencilere kazandırılmaya çalışılan ahlaki değerler eğitim-öğretim açısından sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Sınıflandırmada ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, incelemede tekrara düşülmemesi açısından konuyla bağlantısı kurulacak şekilde tablolar üzerinde gösterilerek anlatılmıştır. Hadisler incelenirken, tablolarda hadislerin metindeki kullanımları ve hadislerin geçtiği hadis kaynaklarındaki tam metni sunulmuştur. Hadislerin gösteriminde DKAB ders kitaplarındaki şekil esas alınmıştır. Çalışmamız, “ahlak öğrenme” alanıyla ilgili Öğretim Programında olduğu kadar, açıklama, yorumlama ve değerlendirme esnasında literatür taraması, başvuracağımız başlıca çalışma yöntemi olmuştur. Literatür taraması yoluyla veri toplama ve elde ettiğimiz veriler doğrultusunda ve 2010 öğretim programı çerçevesinde, DKAB ders kitaplarının ahlak öğrenme alanlarında kullanılan hadislerin eğitim-öğretime katkıları yönünden verilerin değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, dil-ifade ve içerik-anlam açılarından öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun mudur? Kullanıldıkları konu, kazanım, beceri ve değerleri desteklemekte midir? Kullanılan hadisler öğrencilerin ahlaki gelişimlerini desteklemesi açısından uygun

modur?” gibi bazı sorulara cevap bulmak için, hadislerin muhteva tahlili yapılarak, hadisler değerlendirilecek ve bir sonuca varılacaktır.

1.5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Yaptığımız çalışma ile İlköğretim DKAB dersi ahlak öğrenme alanı ünitelerinde kullanılan hadislerin ilköğretim çağı çocuklarının gelişim özellikleriyle uyumlu olup olmadığını ortaya koymayı hedefledik. İlköğretim DKAB dersinde ahlak öğrenme alanında her sınıf düzeyinde bir ünite kullanılmıştır. Çalışmamız tespit edilen hadislerin bilişsel/ dil ve kavram, dini ve ahlaki gelişim dönemleriyle sınırlıdır ve bu gelişim özelliklerine paralel olarak hadisler değerlendirilmiştir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi, ilköğretimin dördüncü sınıfında başladığından yukarıda dile getirilen özellikler 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerini kapsayacak şekilde ele alınmış, bu dönem dışındaki özellikler ise değerlendirmeye alınmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ve Öğretim Programları

Anayasanın 24. maddesinde “Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır.” şeklinde ifadesini bulan zorunlu bir derstir.

Bireyin gençlik ve yetişkinlik dönemindeki dini inanç, duygu, tutum ve davranışlarının temeli de büyük ölçüde çocukluk döneminde atılmaktadır. Buna göre verilecek iyi bir eğitimle çocukta din duygusunun sağlıklı bir gelişimi sağlanabileceği gibi, yanlış ya da baskıcı bir eğitim vermek suretiyle ondaki din duygusunun körelmesine hatta dinden uzaklaşmasına neden olunabilir. Çocuğa sağlıklı ve etkili bir din eğitimi verebilmek için, onun fiziksel, psiko-sosyal, duyuşsal ve zihinsel gelişim alanlarının yanında, dini gelişim özelliklerinin de göz önüne alınması son derece önemlidir. (Köylü, 2004: 137-138) Son çocukluk evresini, din ve din öğretimine başlangıç evresi olarak kabul edebiliriz. Bu evrede çocuğa, dinin temel bilgileri dediğimiz ilmiyal bilgileri öğretilir ve din kültürü oluşturma

başlatılabilir. Bu evrede yapılması gereken dini faaliyetlerden biri erkek çocuklar için sünnet törenidir. Sünnet ilk çocukluk evresinde de yapılabilir, ancak çocuğun daha iyi hatırlaması için bu evrede yapılması daha uygun olabilir. Bu evrede çocuğa Allah inancı ile ilgili bilgiler öğretilmeli ve çocuğun Allah ile içtenlikle ilişki kurması sağlanarak Allah'a dua edecek duruma getirilmelidir. Yedi yaşından başlayarak on iki yaşına doğru çocukta Allah inancı konusunda bir değişme ve gelişme olur. Zira çocuk bu yaşlarda Allah'ı, daha soyut olarak düşünmeye başlar. (Yavuzer, 2012: 123)

Ondaki bu değişiklik dikkate alınarak çevresindeki kişilerde özellikle anne-babada Allah ile ilgili tutum ve tavırları bilinçli olarak ve ona örnek teşkil edecek şekilde ortaya konmalıdır. Çocukla çevresinin iletişimine göre çocukta dini kavramların anlam kazanıp yücelecekleri unutulmamalıdır. Ayrıca Allah tasavvuru konusunda çevrenin telkinlerinin zararlı yönleri önlenmelidir. Çünkü çocuğun zihninde, fiziki çevreden aldığı Allah tasavvuru ile yetişkinlerin ona öğrettiği bilgilerin çelişmesi, onda, gerçek değer taşımayan bir teoloji bilgisinin doğmasına sebep olabilir. Onun için bu evredeki çocuklara Allah'ı “sadece kendisine ibadet edilen ve sadece kendisinden yardım istenen” bir varlık olarak düşünceleri öğretilmeli ve din eğitimi bu yöne kaydırılmalıdır. Sadece Allah'a ibadet eden ve yine sadece ondan yardım isteyen bir insan, diğer insanlar karşısında hür olma tavrını geliştirir. Onlara bağımlı kalmaz. Bu yaklaşım giderek onda insanların eşit olduğu düşüncesini de oluşturur. (Şimşek, 2004: 218-219)

2. 2. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları

Ülkemizde ders kitaplarının hazırlanmasında yıllar boyunca çeşitli süreçlerden geçilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ders kitaplarının hazırlanmasını üstlenen Millî Eğitim Bakanlığı, 1946-1973 yılları arasında özel sektöre ders kitabı hazırlama yetkisi vermiş ve bu tarihler arasında özel sektör Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği nitelikler doğrultusunda ders kitapları hazırlamıştır. 1973-1991 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları bakanlıkça hazırlanmış, 1991'de özel sektöre tekrar izin verilmiştir. 1995'te Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği yayınlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre ders kitapları: yarışma, sipariş, satın alma, yazdırma ve özel

kesimce hazırlanma olarak beş şekilde sağlanmaya çalışılmış ve çoğunlukla “sipariş” ve “bakanlıkça hazırlama” yoluyla ders kitapları temin edilmiştir. Son yıllarda ise ders kitapları daha çok “yazdırma” ve “özel kesimce hazırlama” usulüne göre temin edilmeye başlanmıştır. Bakanlığın yazdırıp yayınladığı kitaplardan veya sonradan yazılan ve özel yayınevlerince yayınlananlardan istenilen herhangi biri, ders kitabı olarak seçilip okullarda okutulmaya devam etmektedir.(Şimşek, 2012: 192)

2. 3. Hadis ve Hadis İlmi

“Hadis” kelimesi başlangıçta, “Hz. Peygamberin sözü” anlamında kullanılmıştır. Ancak hadis bir ilim dalı haline geldikten sonra bu kavram; “Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri ve takrirleri” olarak tarif edilmiştir. Hatta peygambere yakınlıkları sebebiyle sahabe ve tabiine ait söz ve uygulamalar da bu kavrama dâhil edilmiştir. Bu manada hadis, sünnet ile eş anlamlıdır. (Çakan, 1983: 19)

Hadisin İslâm kültüründe ve Müslümanlar nazarında çok önemli bir yeri olduğu bilinen bir gerçektir. Aslında hadisin bu denli önemli olması Kur’an’ın ve son Peygamber Hz. Muhammed’in evrensel nitelikte olması ile yakından ilgilidir. Onun hadis olarak isimlendirilen sözlerinin bütün çağlarda dinin anlaşılmasındaki yeri ise Kur’an ve Hz. Peygamber ilişkisinin sürekliliğinin bir sonucudur. (Canikli, 2010: 142)

Örneğin, Kur’an-ı Kerim “sözlerin en güzeli” anlamında; “Ahsenü’l-Hadis” ifadesini bizzat kendisi için kullanmaktadır (Zümer suresi, 23. ayet). Aynı kullanımı Hz. Peygamberin, “Sözlerin en güzeli Allah’ın kitabıdır.” (Buharî, Edep, 70.) hadisinde de görmekteyiz.

2. 3. 1. Hadis İlminin Konusu ve Önemi

Hadis ilmi, Hz. Peygamberle ilgili rivayetleri senet ve metin yönüyle inceleyen, hadisleri değişik biçimleriyle değerlendiren ve bu değerlendirmenin usul ve kaidelerini belirleyen ilim dalıdır. Hadis ilminin amacı bize, Hz. Peygamberin söz, fiil, hâl ve vasıflarını bildirmektedir. Bu özelliği ile “İlmü’r-Rivâye”, “İlmü’l-Ahbâr” ve “İlmü’l-Âsâr” gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu ilim dalının “Hadis İlimleri” olarak bilinen birçok alt kolları vardır. Hadis ilmi, “Rivayetü’l-Hadis” ve “Dirayetü’l-Hadis” olmak üzere iki alt disiplinden oluşmaktadır. Rivayetü’l-Hadis

ilmi, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleriyle ilgili rivayetlerin belirlenmesini ve sonraki nesillere aktarılmasını konu edinir. Bu rivayetler; câmi, sünen, müsned ve mu'cem gibi hadis kitap türleri içerisinde toplanmışlardır.(Yıldırım vd., 2010: 27-28)

Dirayetü'l-Hadis ilmi ise hadisin sened ve metninin incelenmesi ile ilgili kuralları tespit eder ve hadisin gerçekten Hz. Peygambere ait olup olmadığının ölçülerini belirler. Hadis usulü olarak da bilinen bu ilim dalının amacı, rivayetin şartları ve çeşitlerini, râvilerin taşıması gereken özellikleri belirlemek ve hadis metinlerini incelemektir.

Hadis ilminin amacı, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerini, ahlak ve vasıflarını doğru olarak tespit edip sonraki kuşaklara aktarmaktır. Hadis ilmi bu özelliğiyle Hz. Peygamberin tanınıp örnek alınması konusunda önemli bir hizmet görmektedir. Zira Hz. Peygamberin tanınması Kur'an'ın doğru anlaşılması açısından da büyük bir önem taşır. Çünkü Hz. Peygamber yaşayan Kur'an'dır. Hadis ilmi, Hz. Peygamberi tanıtmakla, aslında Kur'an'ı tanıtmış olmaktadır. Çünkü Hz. Muhammed'in hayatı Kur'an'ın uygulanmasından ibarettir. Bu durumda hadis ilmi Kur'an'ın ilk ve en güvenilir tefsirini bize aktarma görevini de üstlenmiştir.

Hadis ilmi, Hz. Peygamberin sözlerinin sonraki dönemlere taşınarak yaygınlaşmasını sağlamıştır. Hz. Peygamberin görevi tebliğ etmek ve gerekli açıklamaları yapmaktır. O hayattayken bu görevini yerine getirmiştir. Hz. Peygamberin tebliğ ve açıklamalarının sonraki kuşaklara ulaştırılmasında ise öncelikle sahabenin rolü çok büyüktür. Çünkü sahabe Hz. Peygamberden duyduklarını ve gördüklerini ezberleyip yazarak hadislerin korunmasında ilk adımı atmıştır. (Yıldırım vd., 2010: 27-28)

Sahabenin Hz. Peygamberin sözlerini aktarması genellikle sözlü olarak rivayet etme şeklinde olmuştur. Bunun nedeni, Hz. Peygamberin ayetlerle karıştırılmasından endişe ettiği için sözlerinin herkes tarafından yazılmasını başlangıçta hoş karşılamamasıdır. Ancak, zamanla vahiy kayıt altına alınıp hadislerle karıştırılma tehlikesi ortadan kalkınca isteyen sahabeler yine Hz. Peygamberin uygun görmesiyle bildikleri hadisleri yazıya geçirmişlerdir.

Hadislerin korunması ve sonraki kuşaklara aktarılması gayreti sahabeden sonraki dönemde de sürdürülmüştür. Hadis rivayetinin kurallarıyla ilgili ilk uygulamalar hicri I. asırdan itibaren başlamıştır. Ancak bu uygulamalar yalnızca

râvilerin güvenilirliğinin sorgulanmasından ibaretti ve henüz yazılmamış sözlü kurallara dayandırılıyordu. Hicri II. asrın başlarından itibaren tedvin çalışmaları başlamış ve böylece hadisler toplanmıştır. Hadis usulü ile ilgili müstakil ve kapsamlı eserlerin yazılması ise hicri IV. asrın başlarına denk gelmektedir. Bu süreç içerisinde hadis rivayeti ile ilgili konular zamanla genişleyip sistematik bir hâl almış ve böylece “hadis” bir ilim dalına dönüşmüştür. (Yıldırım vd., 2010: 27-28)

Öğrenme alanı; aynı konunun ardışık eğitim basamaklarında genişletilerek verilmesini amaçlayan sınıf seviyelerine göre değişiklik ve aşamalık gösteren ilgili konuların bir arada verildiği bir yapıdır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Kur'an ve Yorumu, Ahlak, Din ve Kültürden oluşan altı öğrenme alanı üzerine yapılandırılmıştır.(Aybar, 2008: 25-26)

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda öğrenme alanları belirlenirken;

- Öğrencinin ilgisini çekmesi, öğrencilerde merak ve araştırma isteği oluşturmaları,
- Öğrencilerin yeni çalışmaları denemelerine ve beceri kazanmalarına fırsat vermesi,
- Kişisel niteliklerin kazanılmasına imkân sağlaması,
- Çeşitli öğrenme yaklaşımlarına uygun olması,
- Diğer disiplinlerle bütünleşebilmesi ve eğitim yoluyla ulaşılabilecek kadar sınırlı olması,
- Öğrenmede derinliği ve genişliği teşvik etmesi belirleyici olmuştur. (Aybar, 2008: 25-26)

Kazanım; “Öğrenme süreci içerisinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencinin kazanması beklenen, bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir”. Kazanımlar, programda öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre 4. sınıftan 8. sınıfa kadar verilmiş olup kazanımların yazılımında bir mantık bütünlüğü de gözetilmiştir. Kazanımlar belirlenirken kavram, değer ve beceriler esas alınmıştır. Programda yer alan kazanımların, öğrenciler tarafından gerçekleştirilebilecek etkinlikler aracılığıyla elde edilmesi söz konusudur. Bu sebeple de öğrenme-öğretme etkinlikleri bu programın en kritik ögesidir.(Altaş, 2007: 64)

Daha önce uygulanmış olan öğretim programında ise, kazanımlar yerine hedef davranışlar ifadesi kullanılmıştır. Hedef ise, eğitim yoluyla kazandırılabilir

bilgi, yetenek, beceri, ilgi, tutum, alışkanlık gibi istendik özellikler olduğu belirtilmiştir. Kapsam bakımında hedefler uzak (toplumsal), genel (ulusal eğitimin ve okulun hedefleri), özel (dersin hedefleri) olarak belirlenmiştir. Bu öğretim programında, hedefler öğrencilere kazandırılması planlanan davranış ifadeleridir. Hedef ifadeleri, öğrenci davranışına dönük ve ürünü göstermektedir. Öğrenmenin iki boyutunun süreç ve ürün olduğu, sürecin etkileşimleri içerdiği doğrudan gözlenemediği ancak ürünün gözlenebilir, ölçülebilir davranış değişikliği olduğu belirtilmiştir. Oysa yeni öğretim programında öğrenme bir ürün değil, süreç olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla hedef davranış ifadeleri, öğrenme sürecinde öğrencinin elde etmesi gereken kazanım cümleleri şeklinde ifade edilmiştir.(Altaş, 2007: 64)

Öğrenenlerin sahip olduğu bilgi birikimi farklılık gösterdiğinden, yapılandırmacılıkta tek doğru yerine, iki birey aynı kavrama farklı anlamlar yükleyebilir. Bu nedenle hedefler kesin olarak belirlenemez. Sadece öğrenenlerin ulaşmaları beklenen genel hedefler vardır. Hedefler öğretmen ve öğrencinin ortak kararı ile belirlenir. Bu kararlara öğrencilerin katılması, öğrenenin hedefe ulaşması isteğini arttırır. İlköğretim Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8 sınıflar için) Öğretim Programı'nda etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Etkinlik, hedef davranışlara ulaşma amacıyla öğrenme öğretme sürecini zenginleştiren ve öğrenmelerin kalıcılığını artıran sınıf içi ve dışı faaliyetlerdir. Öğrenenler, bilgiyi yapılandırmada her konuya, alana ya da öğrenene göre düzenlenmiş olan farklı etkinliklerde yer alırlar. (Altaş, 2007: 64)

Etkinlikler öğrenci merkezli, öğrenciyi öğrenme sürecinde aktif kılacak şekilde düzenlenmiştir. Örneğin, öğrencinin sadece kitap okuyarak veya öğretmeni dinleyerek bilgi edinmesi, beceri geliştirmesi yerine sınıfta arkadaşlarıyla tartışarak, görüşlerini açıklayarak, sorgulayarak, öğrenme sürecine etkin katılımı amaçlanmıştır. Yapılandırmacı yaklaşımda eğitim programında içerik olup olmamasından çok öğrenenin süreç içinde içerik ile etkileşimde bulunması ve onu anlamlandırabilmesi önemlidir. Öğrenenlerin ortak ilgilerinden ortak içerik belirlenir. Öğrenme yaşantıları konuların ya da alanların önceden belirlenmiş şekline göre değil, bireyin içinde bulunduğu bağlama göre düzenlenir. Öğrenme, öğrencinin

entelektüel etkinlikleri, sorgulamaları, araştırmaları, sorun çözme becerilerinin gelişmesiyle sağlanır.

İlköğretim Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8 sınıflar için) Öğretim Programında, öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve hayata aktarılması amaçlanan beceriler bulunmaktadır. Program içerdiği kazanımlarla öğrencilerde bu temel becerilerin gelişimini sağlayacaktır.

Kazanılması beklenen temel becerilerden bazıları şunlardır;

1. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi,
2. Eleştirel düşünme becerisi,
3. İletişim ve empati becerisi,
4. Problem çözme becerisi,
5. Araştırma becerisi,
6. Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, (Aybar, 2008: 63)

2.4. Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri

Gelişme, organizmanın, büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin etkileşimiyle sürekli olarak ilerleme kaydeden değişmesidir. Gelişmeyi ürün olarak ele aldığımızda gelişimi bu ürünün süreç yönü olarak tanımlayabiliriz. Bacanlı' ya göre: "Gelişim büyümeyi ve olgunlaşmayı da içeren geniş bir kavramdır. Büyüme daha çok biyolojik açıdan düşünülürken, olgunlaşma kişinin gizil güçlerini ortaya koyması olarak anlaşılır. Gelişme ise bir yandan olgunlaşmayı kapsar, öte yandan, kişinin çabasına bağlı değişiklikleri ifade eder." (Aktaran; Senemoğlu, 2005: 3) Yavuzer'e göre ise, çoğu zaman birbirine karıştırılsa da büyüme ile gelişme sözcükleri, gerçekte birbirinden farklı kavramlardır. Biri diğerinin yerini almaz. Yapısal artışı dile getiren "büyüme", bedende gerçekleşen sayısal (nicel) değişiklikleri içermektedir (kilo artışı, boy uzaması gibi). Çocuk sadece fiziksel olarak büyümekle kalmaz, aynı zamanda onun beyniyle iç organlarının yapı ve büyüklüğünde de zamanla değişimler olur. Beynin gelişimi sonucu, çocukta giderek artan bir öğrenme, anımsama ve muhakeme yeteneği oluşur. Böylelikle fiziksel büyümeyle birlikte çocuk, zihinsel olarak da gelişir. Buna karşılık, "gelişme", değişikliklerin niceliği yanında, niteliğini de içermektedir. Gelişme kavramı, düzenli, uyumlu ve sürekli bir ilerlemeyi ifade etmektedir. Gelişim, ileriye dönük olup, değişiklikler arasında belirgin bir ilişkiyi de

kapsar. Başka bir deyişle, gelişim yüzleri arasında bir bütünleşme söz konusudur. Kısaca gelişim, sadece sayısal ölçümlerle açıklanamayan, birçok yapı ve işlevi bütünleştiren karmaşık bir olgudur. Bu bütünleşme nedeniyle, gelişimin her evresi kendinden bir sonraki evreyi doğrudan etkiler. Böylelikle hiyerarşi, bütünleşme ve yapısal bağıntı gelişim evrelerinin temel özellikleri arasındadır. Bir yetişkinin niteliği olan “olgunluk”, yapısal değişikliklerin tamamlanması şeklinde karakterize olur. Başka bir deyişle, olgunluk organizmanın temelindeki potansiyel güçlerin göreve hazır bir duruma ulaştıklarının belirtisidir. (Yavuzer, 2001: 27-28)

Senemoğlu’na göre, gelişimin 8 temel ilkesi vardır. Bunlar; “1-Gelişim, kalıtım ve çevre etkileşiminin bir ürünüdür. 2-Gelişim sürekli ve belli aşamalarda gerçekleşir. 3-Gelişim nöbetleşme devam eder. 4-Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur. 5-Gelişim genelden özele doğrudur. 6- Gelişimde kritik dönemler vardır. 7- Gelişim bir bütündür. 8- Gelişimde bireysel farklar vardır.” (Senemoğlu 2005: 6-7)

Araştırmacılar insanın gelişimini evrelere (bölümlere) ayırarak incelemektedirler. Genel olarak doğumdan sonraki ilk iki yıl içinde insan yavrusu henüz “bebek” olarak kabul edilir. Okul öncesi döneme denk gelen 3-6 yaşları arasında “ilk çocukluk” yılları yaşanır. 7-11 yaşları arasındaki ilköğretim yılları “ikinci çocukluk” dönemi olarak kabul edilir. Ortalama 11-18 yaşları arasındaki dönem “ergenlik dönemi” olarak kabul edilir. Yükseköğrenimle birlikte “gençlik” yılları yaşanmaya başlanır. Daha sonra sıra “yetişkinlik” yıllarına gelir. Bu yıllar da kendi içinde “ilk yetişkinlik” dönemi, “orta yaslar” ve nihayet “yaşlılık/ olgunluk” yılları olarak hiyerarşik bir sıra izler. İnsanın farklı gelişim dönemlerinde bilişsel, duyuşsal, devinişsel, sosyal ya da ahlaki gelişim alanlarıyla ilgili kazanması ya da başarması gereken gelişim görevleri vardır. Zamanından önce bireye öğretilmeye çalışılan bir bilgi veya davranış ya da kazandırılmaya çalışılan bir becerinin, o kişi tarafından kazanımı mümkün olmayacağı gibi zamanı geçtikten sonra verilen bir gelişim ödevini bireyin başarması çok zor belki de imkânsız olacaktır. Çünkü her dönemin kendine özgü özellikleri vardır. Örneğin; ilköğretimin birinci kademesinde somut düşünen çocuk, ikinci kademedede soyut düşünme becerisini geliştirmeye başlar. İlköğretimin birinci kademesine denk gelen dönemde, çocuğun en önemli sosyal

çevresi ailesiyken; ikinci kademeye geçtiğinde, akran grubu ailesinin yerini almaya başlar. (Erden, Akman, 1998: 44)

Öğretim, “herhangi bir öğrenmeyi kılavuzlama ve sağlama faaliyeti” olarak ele alınmaktadır. Bunun yanında öğretme kavramının, okullarda ve sınıfta meydana gelen etkinliklerin tümünü kapsadığı düşünülür. (Altaş, 2001: 26)

Okulda din öğretimi ve statüsü, Cumhuriyet öncesi döneme kadar gitmekle birlikte, asıl bir sorun olarak ilk defa Cumhuriyet döneminde, 1924 yılında çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile ele alınmış ve bir zemine oturtulması amaçlanmıştır. Sonraki süreçte, din öğretimi ile ilgili başlangıçtan geriye doğru bir gidiş görülmekle birlikte; Cumhuriyet döneminde 1940’lı yılların sonlarından itibaren nispeten daha iyiye giden ve din öğretimi ile ilgili toplumsal şartlar ve ihtiyaçlardan bağımsız ele alınmayacak üç uygulama örneği tecrübesi yaşanmıştır. Bunlar;

- 1930’lu yılların başından 1940’lı yılların sonlarına kadar olan okulda hiçbir din öğretiminin yapılmadığı 1.dönem,
- 1950’li yılların başından 1982 yılına kadarki okulda din öğretiminin seçmeli olarak yapıldığı 2. dönem
- 1982 yılında yapılan anayasal düzenlemeye binaen hâlihazırda da devam eden-okulda din derslerinin statüsünün zorunlu olduğu 3.dönem olarak sınıflandırılabilir. (Bulut, 2011: 21)

Ülkemizde okullarda din öğretimi ile ilgili tartışmalar, okulda din öğretiminin niteliği ve programları üzerinde yeterince durulmasına engel olmuştur. Ancak ilki 2000 yılında, ikincisi 2006 yılında olmak üzere Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin programlarının niteliğinin geliştirilmesi yönünde ciddi çalışmalar yapılmıştır. Okulda din öğretiminin meşruiyeti tartışmaları yerini toplumun ihtiyaç ve beklentilerini karşılar nitelikteki “nasıl bir din öğretimi?” olmalı gibi verimli bir alana bırakmış bulunmaktadır. (Ayhan, 2004: 549)

Genel eğitim içinde din öğretiminin yeri bakımından göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise, ülkemizin yaklaşık % 99’u kendini Müslüman olarak görmekte ve doğaldır ki kendi dinini öğrenmek istemektedir. Bu talebin iki boyutu vardır. Bunlardan birincisi demokratik bir hak olması ikincisi ise; kimliğimizi oluşturan kültürümüzün ana unsurunun İslam dini olmasıdır. Bu noktada ülkemizde din eğitimi milli birlik ve bütünlüğümüzü beslemekte, milli kimliğimizin

korunmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla okulun din öğretimi bağlamında görevi;

“Toplumun çok amaçlı özelliğini hiçe saymak, onu görmezlikten gelmek veya ideolojik olarak yıpratmak gibi uygulamalarla bağdaşmaz. Okul, dinî bir tavır da takınamaz. (...) Çok amaçlı toplumun okuluna uygun olan, ideolojik bir öğretim amacı değil, fakat öğrencilerin, gerçeğin bütünü ile karşılaşmasını hedef alıcı bir öğretimdir. Bu bütünlük içinde okul öğrencilere, İslâm dininin getirdiği dünya görüşünün temel ilkelerini tanıtmak, onlara gerçeğin dinî açıdan nasıl yorumlandığı konusunda bilgi vermek durumundadır. Okul, din ile ilgili sorular yokmuş gibi davranamaz. Din ile ilgili soruları kendiliğinden veya başka branşlar yoluyla da cevaplandıramaz. Toplum politikası açısından din dersi, okulda, dinin toplum içinde sahip olduğu yere uygun bir biçimde temsil edilmek durumundadır.” (Bilgin, 1998: 67-68)

Bütün bu açıklamaların yanında asıl üzerinde durulması gereken genel eğitimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde, dinin ve din öğretiminin rolünün yadsınamaz bir gerçeklik olmasıdır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunun 2. Maddesinde Türk milli eğitiminin genel amaçlarında bahsedilen “Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı(...) olarak yetiştirmek” ifadesi din eğitiminin amaçları ile örtüşmektedir. Öyle ki insan maddi ve manevi dünyasının oluşturduğu bir bütünlüktür. İnsanın yalnızca maddi ya da manevi yönüne önem vermek insanı yanlış ve eksik değerlendirmek olur. Bu bağlamda din öğretiminin insanın maddi ve manevi her yönü ile dengeli yetişmesini sağlamak amacı, genel eğitimi destekler niteliktedir.

Genel olarak genel eğitim içinde din eğitim ve öğretimi, özel olarak okulda din öğretiminin olması gerektiğini temellendirmek için, üç amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar şunlardır:

1. Eğitimin insanı kabiliyetleri ile bir bütünlük içinde yetiştirmekle görevli olduğu için din öğretiminin de insanın hayatı yorumlama ve anlamlandırmasına katkı sağlayacak olması İnsani amacı ifade etmektedir.
2. İçinde yaşadığımız toplumun kültürel mirasını yeni nesillere aktarmak gibi bir görevi bulunan eğitimin, kültürü oluşturan İslam’ın yeni nesillere tanıtılması kültürel amacı, oluşturmaktadır.

3. Davranışlarımızla sorumlu olduğumuz topluma İslam ahlakı yolu ile yaklaşmak, toplumsal davranışları yönlendiren inançları tanımak toplumsal amacı ifade etmektedir. (Bulut, 2011: 25)

Bebeklik ve İlk Çocukluk (0-5,6 Yaş): Doğumdan itibaren 5-6 yaşlara kadar olan dönemi kapsar. Bu dönem içerisinde çocuk, doğru ile yanlış ayırt edebilmeli ve çocuğun vicdan gelişimi başlamalıdır.

Orta (İkinci) Çocukluk veya Okul Çağı (5, 6- 10, 12 Yaş): Aşağı yukarı ilkokula devam eden çocukları içine alır. Bu dönemin başlarında dengesiz ve olumsuz bir gelişim dikkatimizi çeker. Özellikle 6. yaşa rastlayan bu gelişim özellikleri, 7. yaştan itibaren yerini giderek düzenli ve dengeli bir döneme bırakır. Orta çocukluk döneminde çocuk, motor ve dil gelişimi açısından büyük aşamalar kaydetmiş ve dengenin gelişmesi sonucu hızlı yürüyebilen, futbol oynayabilen, okatabilen, göz-el koordinasyonun gelişmesi sonucunda iki elini bağımsız olarak kullanabilen bir birey haline gelmiştir. Bu dönemde çocuk okulda ve mahallede birtakım sosyal ilişkiler kurmaktadır. Çocuk, bu dönemde kendini sınıf, arkadaş ve oyun grubu içinde bulur. Bu da onu, ergenlerde olduğu gibi, kendi cinsiyetindeki grubun tüm faaliyetlerine katılmaya, arkadaşlarıyla iletişim kurmaya doğru yönlendirir. Bu döneme giren çocuk 6 yaşına geldiğinde, 2,5 yasındayken görülen olumsuz evrenin belirtilerini göstermeye başlar. Dengesiz, kurallara karşı olan, isyankâr bir tutum ve davranış içine girer. 10 yaş ise düzenli, huzurlu ve elde edilen bilgilerin özümlendiği, toplandığı ve dengelendiği bir aradır. Tipik bir 10 yaş çocuğu, çocukluğun gerek kendine özgü, gerekse genel tüm özelliklerini kendinde toplamıştır. Gelecekteki ergenlik döneminin gerilim ve huzursuzlukları onun için henüz söz konusu değildir. Bu yaş, gelişimin dengelendiği altın bir çağdır. (Baymur, 1990: 115-117)

Bu dönemin gelişim ödevleri şunlardır:

- Sosyal gelişimine bağlı olarak yaşlılarıyla iyi geçinmeyi öğrenme,
- Kişiler arası ilişkilerini zenginleştirme, yaşlılar dünyasında oynama ve yaşamaya alışma uygun erkeksi veya kadınsı sosyal rolü öğrenme,
- Gündelik yaşam için gerekli kavramları geliştirme, vicdan, ahlak ve değerler sistemi geliştirme,
- Sosyal grup ve kurumlara karşı tutum geliştirme,

- Bedenine bakma ve temizlik alışkanlıklarını kazanma,
- Kendi davranışlarının sorumluluğunu yüklenebilme olarak sıralanabilir. (Baymur, 1990: 40-41)

Bireyden her gelişim döneminde başarması beklenen davranışlar, Havighurst tarafından gelişim görevleri olarak adlandırılmıştır. Bireyin hem kalıtsal hem de çevresel faktörleri içeren hazır bulunuşluk düzeyi, gelişim görevlerinin başarılmasında önemlidir. Bebeklik, ilk çocukluk, son çocukluk ve ergenlik dönemlerine göre gelişim görevleri şöyle sıralanabilir:

Bebeklik Dönemi (0-2 yaş) Gelişim Görevleri:

- Doğum sonrası fiziksel çevreye uyum sağlama
- Katı yiyecekleri yiyebilme
- Yürüme
- Konuşma
- Tuvalet kontrolünü gerçekleştirme

İlk Çocukluk Dönemi (2-6 yaş) Gelişim Görevleri:

- El-göz koordinasyonunu sağlama
- Kendi başına giyinme-soyunma, yemek yeme gibi öz-bakım becerilerini kazanma
- Cinsel kimliğini kazanma ve cinsiyet farklılığını öğrenme
- Sosyal kuralları ve sosyal rolleri öğrenmeye başlama
- Ailesiyle ve yakın çevresiyle ilişki kurabilmeyi öğrenme

Son Çocukluk Dönemi (7-11 yaş) Gelişim Görevleri:

- Akranlarıyla olumlu ilişkiler kurmayı öğrenme
- Kendisine ilişkin tutumlar geliştirme
- Okuma, yazma ve aritmetik olarak bilinen temel akademik becerileri kazanma
- Cinsiyetine uygun sosyal rolleri öğrenme
- Bağımsız davranışlar geliştirme
- Değerler ve vicdan anlayışı geliştirme

Ergenlik Dönemi (12-18 yaş) Gelişim Görevleri:

- Kendi bedensel özelliklerini kabul etme
- Kendi cinsinden ve karşı cinsten olan yaşlıları ile daha olumlu ilişkiler kurma
- Yetişkinler içinde duygusal bağımsızlığını kazanma
- Yetişkin erkek ya da kadın sosyal rolünü benimseme

- Evlilik ve aile hayatına hazırlanma
- Bir mesleğe yönelme ve mesleğe hazırlık
- Toplumsal sorumluluklar almaya istekli olma

(<http://egitimdebilim.com/0download/KPSSKonuAnlt/GelisimPsikolojisi.pdf07/12/2012>)

2.4.1. Bilişsel Gelişim

Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan, aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişime bilişsel gelişim adı verilmektedir. Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha kompleks ve etkili hale gelmesi sürecidir.(Senemoğlu, 2005: 32)

Bilişsel gelişim özelliklerini incelediğimiz de 4,5,6,7,8. sınıf çocuklarının somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemleri içinde yer aldığını görüyoruz.

Okul çağındaki çocuklar, zihinsel gelişimin somut işlemler dönemindedir. Bu dönemde, çocuğun bilişsel gelişimi temel değişiklikler gösterir; çocuk, olayları diğer insanların gözünden görmeye başlar; kitlenin değişmezliği, sınıflandırma, cinsiyet rolleri, düş ve gerçek ayrımı gibi konularda oldukça gelişir. Çocuklar, ikinci veya üçüncü sınıf düzeyinde mantıksal kurallarla düşünebilir. (İrkin, 2012: 10)

Somut işlemler dönemi boyunca çocuklar çok somut düzeyde de olsa, işlem öncesi döneme göre daha geniş bir mantıksal akıl yürütme yeterliliği göstermektedirler. Bu dönemde çocuğun düşüncesi hala görünen gerçekliğe bağlıdır. Çocuklar düşüncelerini var olandan olanaklı olana genişletmede biraz gelişim gösterirler, ancak başlangıç noktaları hala yalnızca gerçeğin ne olduğu-dur. Çünkü somut işlem dönemi çocukları yalnızca doğrudan kişisel deneyim yaşadıkları şeyler hakkında akıl yürütebilirler. (Ömercikoğlu, 2006]

Piaget'nin bu döneme somut işlem dönemi demesinin nedeni, çocuğun mantık yeteneklerini somut nesne ve yaşantılar üzerine uygulayabilmesidir. Soyut düşünme, daha sonraki yaşlarda gerçekleşecektir. (İrkin, 2012: 10)

Bu yaş çocukları deyimleri anlamakta güçlük çeker, benzetmeleri somut anlamları ile kavrarlar. Örneğin “büyük adam” sözünü iri ve uzun boylu adam olarak anlarlar. Gelecekteki ergenlik döneminin gerilim ve huzursuzlukları onun için henüz

söz konusu değildir. Bu yaş, gelişimin dengelendiği altın bir çağdır. (Öztürk, 2007: 14)

Soyut kavramlar, elle tutulmayan, gözle görülmeyen ancak gerek yapılışıyla gerekse varlığıyla zihinle kavranabilen kavramlardır. Meleklerin ve ahiretin varlığı ve belli harflerden çok sayıda isim üretme işleminin yapılması buna örnek olarak verilebilir. (Güner, 2010: 35)

Somut işlemler dönemindeki çocuklarla soyut işlemler dönemindeki ergenler arasındaki temel fark, ergenlerin bir olayın çok değişik yönlerini görebilmeleri ve bilgiyi soyut olarak üretebilmeleridir. Soyut düşünceye ait bu gelişmeler ergeni daha özerk biçimde soyut konularla ilgilenmeye yönlendirir. İdeolojik ve ahlaki gelişimle ilgili önemli adımlar atılır. Piaget'ye göre ergenlikte beynin olgunluğu, bu işlemleri yapmaya uygun hale gelmekle birlikte, soyut işlemleri yapabilmesi çevreden gelen taleplere bağlıdır. Yani, ergenin soyut işlemleri başarabilmesi için beynin olgunlaşmasının yanı sıra soyut işlem yapmasını gerektirecek bir çevrede bulunması da gereklidir. (Özdemir, Özdemir, Kadak, Nasıroğlu, 2012: 585-586)

Piaget, bilişsel gelişimin son döneminin 12 yaşından başlayıp, ergenlik boyunca devam ettiğini belirtmiştir. Bu dönemde çocuk artık bir yetişkin gibi soyut düşünebilir duruma gelmiştir. Problemler mantıksal olarak çözümlenebilir. Soyut işlemler döneminde ergenin düşüncesi çocuklarıkinden köklü bir biçimde farklılaşmaya başlar. Çocuklar somut işlemleri yapar, mantıksal 'gruplamalar' ve 'sınıflamalar' yaparak nesneleri sınıflara, ilişkilere ve sayılara göre düzenlerler; ancak düşüncelerini tek, bütünsel ve mantıksal bir sistem içinde asla bütünlükte tutamazlar. Ergenler ise soyut işlemlerde akıl yürütebilirler, görüşlerini sistemli hale getirebilir ve kuramlar geliştirebilirler. Bunun da ötesinde kuramları çeşitli değişkenleri göz önünde bulundurarak bilimsel ve mantıksal olarak sınayabilir, gerçeği bilimsel olarak keşfedebilirler. (Ömercioğlu, 2006)

Somut işlemler döneminde çocuk, kendine soyut olarak verilen problemleri çözemezken; bu dönemde, zihninden işlemler yaparak problemleri çözmeye başlar. Fiziksel nesneler yerine sözcükler, kavramlar kullanarak bunları birbiriyle kıyaslayabilir, gruplar oluşturabilir; elde ettiği grupları bozarak başka bir özellik açısından yeni gruplamalar yapabilir. Olasılığa dayalı akıl yürüterek bir duruma ilişkin farklı sonuçlara ulaşabilir. (Özdemir vd., 2012: 586)

2.4.2. Dil Gelişimi

Dil, insanlara özgü olan, iletişimi sağlamada araç olarak kullanılan sesler, sembol ve sözcükler gibi temel birimleri içine alan sistemdir. Sesler, dilden dile değişebilir. Her dilde, sembolleri birleştirmek yeni semboller yaratmak için kurallar vardır. Dil; duyguları düşünceleri, tutumları, inançları, değer yargılarını anlatma ve öğrenmede, algılanan ve yaşanan olaylarla ilgili bilgileri, kültür birikimini aktarmada; soru sormak, emir vermek istekte bulanmak gibi işlevleri gerçekleştirmek için kullanılan bir araçtır. Konuşma ise dilin sese dönüştürülmüş biçimi olarak ifade edilir. Birey, zihinsel gelişim dönemlerinde ilerledikçe dil kullanımındaki beceri ve yetenekleri de artmaktadır. Dil gelişimine ilişkin incelemeler, çağdaş çocuk psikolojisi araştırmaları arasında en heyecan verici ve yoğun olan çalışmaları oluşturmaktadır. Çünkü çocuğun dile ilişkin yeteneklerinin gelişimi, akıl almaz bir hızla gerçekleşmektedir. Tüm kültürlerdeki çocukların hemen hepsi, ilk sözcüklerini ortalama olarak 12-18 ay dolaylarında söylerler. Dört yaşına geldiklerinde, çoğunluğu iyi düzenlenmiş cümleler kurarlar, hatta zaman zaman düşüncelerini sürpriz sayılabilecek kadar karmaşık cümlelerle ifade edebilirler. 6 yaşındaki bir Amerikalı çocuğun sözcük dağarcığı 8.000-14.000 sözcüğü içermektedir. Bu da 1 yaşından 6 yaşına kadar çocuğun sözcük dağarcığına her gün 5-8 sözcüğün eklenmesi anlamını taşır. Dilin yapıtaşları sözcüklerdir. Fakat her sözcük, fonem (phonemes) adı verilen dilin ilkel seslerinden oluşur. (Yavuzer, 2002: 43)

Dil, insanların duygu, düşünce yaşantı ve kültürel değerlerini öğrenmelerinde ve öğretmelerinde önemli bir iletişim aracıdır ve hem sözlü hem de yazılı olarak büyük önem taşımaktadır. (Sevinç, 2003: 169)

Din öğretiminin etkin olabilmesi için iletişimde herhangi bir aksaklığın yaşanmaması gerekir. Yaratıcının peygamberlerle, onların da insanlarla olan iletişimde bir sorun yoktur. Dinin öğretimi konusunda görev yapan tüm insanların da, bu iletişim anlayışından yararlanmaları gerekir. Böylece neleri ölçü olarak almaları gerektiği hususunda bilgilenmiş de olacaklardır. Zira Kur'an ayetleri, iletişim metotları konusunda açıkça yol göstermektedirler. (Kur'an, Zümer (39): 18; İsra (17): 58; Taha (20): 44; Nisa (4): 63) Çocuğun anlayış kapasitesi düzeyinde bir din dili oluşturulamamasına bağlı olarak, onun algılayamayacağı ifadeler kullanmak, bazen akıl almaz trajik sonuçlara sebep olabilmektedir. Özellikle ilköğretim

kurumlarında görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri, muhataplarını 9-14 yaş arası çocukların oluşturmaları nedeniyle ciddi bir sorumluluk altındadırlar. Onların dil gelişim düzeyleri, sahip oldukları kelime hazinesi dikkate alınmadan yapılacak din eğitiminde, hedeflenen amaçlara ulaşılamayacağı gibi çocuklar üzerinde çocuklar üzerinde bazı patolojik durumlara neden olunması da muhtemel olabilecektir. (Taştekin, 2003: 120)

2.4.3. Ahlaki Gelişim

Kelime anlamıyla ahlâk, ‘hulk’ kelimesinin çoğulu olan Arapça bir kelime olup, din, tabiat, huy, karakter, adet, hal ve hareket tarzı gibi manalara gelmektedir. (Hulk Maddesi) Genel görüşe göre “hulk” veya “halk” kelimesinin çoğuludur. Sözlüklerde genellikle insanın fiziki yapısı için “halk”, manevi yapısı için “hulk” kelimelerinin kullanıldığı kaydedilir. Hulk, insanın ruhundaki "huy" dediğimiz bir meleke, özel bir hal demektir. Böyle bir meleke, ya hayırlı bir semere verir veya hayırsız ve zararlı bir semere verir. Bu bakımdan ahlâk özellikleri güzel ve çirkin diye ikiye ayrılır. Örnek: “Edeb”, “tevazu”, “kerem”, birer güzel huy eseridir. “Sefahet”, “kibir”, “cimrilik” de birer çirkin huy eseridir. İşte bütün bu huylardan ve neticelerinden bahseden ilme "Ahlâk İlmi" denilmektedir. İslami literatürde edep terimi ilk dönemlerden itibaren özel davranış konuları hakkında kullanılırken, ahlak, tutum ve davranışların kaynağı mahiyetindeki ruhi ve manevi melekeleri, insanın ruhi kemalini sağlamaya yönelik bilgi ve düşünce alanını ifade etmiştir. (Çağrı 1989: 1)

Ahlaki gelişim; çocuğun davranışlarına yön veren, yapıp etmelerine iyi ya da kötü, doğru veya yanlış olarak değer biçen içinde yaşadığı toplumun ilkelerini ve değerlerini kazanma sürecidir. Ahlâk gelişimi, kişilik gelişiminin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu gelişim bireyin hayatının sonuna kadar devam eder. İnsan gelişiminin, bilişsel, psiko-motor ve duyuşsal olmak üzere üç yönü olduğu kabul edildiğinde, duyuşsal gelişimin bir boyutu olan Ahlaki gelişim önemle ele alınması gereken bir konudur. (Selçuk, 2002: 109)

İslâm ahlâkçılara göre ahlâk; dinin üçüncü unsurudur. Dinin ilk iki unsuru olan inanç ve ibadet kişinin doğrudan Tanrı ile teorik ve pratik bağlantı ve iletişimini sağlaması yönüyle insan-tanrı ilişkisinin, dikey-metafizik boyutuna ilişkin iken

ahlâk, inanç ve ibadet yoluyla tesis edilmiş bulunan insan-tanrı ilişkisinin dünyevi planda her türlü tutum ve davranışa yansımaları olarak değerlendirilir. İnsanın başkalarına iyi davranması, onlarla iyi geçinmesi, kötülük etmemesi Ahlaki bir davranış olması yanında, aynı zamanda biçimsel ibadetler dışında Tanrı'nın hoşuna gidecek davranışlardır. Ahlâkın diğer boyutu ise Tanrı'ya olan inancın ve ona yapılan ibadetin içtenlik derecesine ilişkindir ki bu husus İslâmî terminolojide ihlâs ve ihsan olarak tanımlanmaktadır. Ahlak ile uğraşan ilim adamları, insan davranışlarıyla ilgili ahlakın tanımını genel olarak şöyle yapmışlardır: Ahlak, nefiste (ruhta) köklü bir şekilde yerleşip kendisinden fiil ve davranışların, tekrar tekrar düşünmeye, zorlamaya ihtiyaç duymadan, kolaylıkla meydana gelmesi ve süreklilik kazanmasına denir. (Erdem, 2003: 14)

Yüzyılımızın meşhur İslam bilginlerinden A. Hamdi Akseki ise, İslam Dini adlı eserinin ahlak bölümünde “Hulk ve ahlak denilen şey; ruha mahsus bir hey’et ve şekilden, ruhta yerleşmiş bir melekedir ibarettir ki, o hey’et ve meleke sebebiyle insandan iyilik veya kötülük kolayca, düşünmeden ve yorulmadan çıkıverir.” (Akseki, 1993: 265) demektedir. Burada bir davranışın ahlaki olarak nitelendirilebilmesi için o davranışın zorlama olmaksızın, kendiliğinden, kişinin kendi hür iradesini kullanarak meydana gelmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bir davranışın ahlaki ilgilendirebilmesi için onun seçim ve iradeye dayanması gerekmektedir. Bu nedenle ahlak, iradenin seçme gücü yönünden doğar. Ahlak için iki temel niteliğin olması gerekir: Birincisi, huyun ruhta yerleşmiş olması, herhangi bir şekilde tekrar tekrar aynı şeyi düşünme ve zorlama olmaksızın kolaylıkla meydana gelen bir davranış olarak ifade edilmesi; ikincisi ise ahlaki bir davranışta seçme özgürlüğü ve iradenin yer almasıdır. (Erdem, 2003: 14-15)

TDV tarafından hazırlanan ilmihalde ahlakın, sadece iyi huylar ve kabiliyetler olarak görülemeyeceği, onun aynı zamanda kelimenin asli manası ile uyumlu olarak iyi ve kötü huyların tamamını kapsadığı, yani ahlaksız insan olamayacağı ama iyi ya da kötü ahlaklı insan olabileceği ifade edilmiştir. Devamında ise ahlakın, insanda meleke haline gelmiş davranışlar bütünü olması itibarıyla arada sırada yapılan iyi davranışların bir insanın iyi ahlaklı, aynı şekilde arada bir yapılan kötü davranışların da o insanın kötü ahlaklı olduğuna delalet edemeyeceği dile getirilmektedir. (İlmihal I, 1999: 485) Pratik olarak ahlak insanın doğuştan sahip

olduğu veya terbiye ile kazandığı nitelikler, iyi huylar, övgüye layık davranışlar anlamına gelmektedir. (Şemseddin, 1991: 18) Bir çalışma alanı olarak ise ahlak, insanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli, bilinçli davranışların bütünü, bu konularla ilgili ilim dalıdır. (Çağrı, 1999: 1)

Günlük hayatta ise; ahlak kavramı üç farklı anlamda kullanılır. Birinci şeklinde ahlak, umumi bir hayat tarzını ifade etmek için kullanılır. Mesela; “İslam ahlakı” veya “Hristiyan ahlakı” dendiğinde; ahlak ile İslamiyet veya Hristiyanlığın insanlığa sunduğu hayat tarzı dile getirilmiş olur. İkinci sekindeki kullanımda ahlak kavramı, bir grup davranış kuralına işaret eder. “Meslek ahlakı” veya “ticaret ahlakı” derken, ahlak kelimesi, ticari hayatta veya bir meslek dalında “uyulması gereken kurallar bütünü” anlamına gelir. Ahlak, üçüncü kullanımında ise davranış kuralları veya hayat tarzları üzerinde yapılan zihinsel bir faaliyeti ifade eder. Bu durumda ahlak felsefenin özel bir kolu olan “ahlak felsefesi” anlamına gelir. (Kılıç, 1996: 4-5)

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretiminin başladığı dördüncü sınıfta bireyler son çocukluk dönemini, bir başka ifadeyle de somut işlemler dönemini yaşarlar. Piaget’e göre Ahlaki gerçeklik evresini, Kohlberg’e göre ise geleneksel ahlâk düzeyini başarırlar. Ahlaki gelişim üzerine çalışmalar yapan Piaget, Ahlaki gelişime bilişsel bir olay gözüyle bakar. Piaget’e göre Ahlaki kuralların anlaşılması bilişsel gelişimle paralel olarak gelişir. Çünkü çocuğun Ahlaki kuralları anlaması ile onlara uyması arasında bir paralellik vardır. Bu sebeple daha çok kuralların anlaşılması üzerinde yoğunlaşmıştır. Kuralların anlaşılması ise belli bir zihinsel olgunlaşmayı gerektirdiği için bilişsel gelişme Ahlaki gelişim için temel bir gereklilik olarak ön plana çıkar. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta çevremizdeki birçok kişinin yanlış yaparken onun yanlış olduğunu bilerek yapmasıdır. Ahlaki davranış, bu yönüyle içsel bir yapıya sahiptir ve davranışların alt yapısını oluşturan duyguların kontrolü önemli bir etken olarak göze çarpmaktadır.

Piaget, Ahlaki gelişimi iki temel evreye ayırmıştır. Birinci evre, Ahlaki gerçeklik evresi ve ikinci evre de özerk ahlâk evresidir. Bu evrelerden ilki olan Ahlaki gerçeklik evresinde çocuk, kuralların kesin, değişmez ve sabit olduğunu düşünür. Bu dönem çocuğuna göre kuralları çiğnemek yanlıştır. Gerçi, bu dönemde çocuk kuralları anlamaz, uyduğunu düşünse bile tam olarak uyamayabilir. Çünkü

çocuk, benmerkezci bir yaklaşım içindedir. Bu sebeple doğru ve yanlışın sabit olduğuna inanır. Başkalarının da yanlış ve doğruyu kendileri gibi gördüğünü düşünür. Dolayısıyla, bu dönemde birey, davranışın yapılış niyetini anlama kabiliyetini kazanmamıştır. Sadece davranışın boyutu önemlidir. Örneğin kaza ile on tabak kıran birisi, bilerek bir tabak kıran birisinden daha suçludur. Küçük çocuklara bakıldığında çocuklar suçtan kaçınırken o suça verilen cezayı göz önünde bulundurlar. Eğer bir davranışa ceza verilmiyorsa, o davranış suç değildir anlayışı hâkimdir. (Gander, Gardiner, 2004: 283-284)

Bu dönem, çocukların işlem öncesi dönemi ve somut işlemler döneminin bir bölümünü oluşturur. Bağımlı ahlâk evresi olarak da adlandırılan bu dönem, kendi içinde iki farklı özelliğe sahip evreden oluşur. Bunlardan benmerkezci yani egosantrizm evresi 2-7 yaşlar arasını kapsar. Bu dönemde, doğru kurallara boyun eğme olarak algılanmaktadır. Suç ise, karşılığı ceza olan davranıştır. (Özeri, 2004: 78)

Bu dönem somut işlemler dönemi adı verilen dönem içinde sona erer ve birey artık özerk ahlâk evresine ulaşır. (Gander vd., 2004: 283)

Ahlaki gelişim üzerine çalışmalar yapan bir başka araştırmacı olan Kohlberg de Piaget gibi çocuk ve yetişkinlerin, belirli durumlarda davranışlarını yöneten kuralları nasıl yorumladıklarını incelemiştir. Ancak Kohlberg, araştırmasını, çocukları oyunlarında gözleyerek değil, çocuklara ahlaki ikilemleri kapsayan belirli durumlar vererek onlara bu durumlarda nasıl tepkide bulunacaklarını sorarak yürütmüştür. Kohlberg hem çocukların hem de yetişkinlerin düşünce yapılarını ortaya koyacak bu ikilemleri; deneklerin ikilemleri çözmek amacı ile başvurdukları seçenekleri ile bu seçeneklere ilişkin nedenlerini gruplayarak üç düzeyde altı ahlak gelişim evresini içeren bir teori geliştirmiştir. (Senemoğlu, 2005: 70; Doğan, Tosun, 2002: 110-111)

Gelişim dönemleri içerisinde, bireylerin Ahlaki gelişimlerini açıklamaya çalışan birçok Ahlaki gelişim kuramı geliştirilmiştir. Bu kuramlardan en çok bilinenleri, psikanalitik kuram, toplumsal öğrenme kuramı, Piaget ve Kohlberg'in Ahlaki gelişim kuramlarıdır. Söz konusu kuramlar, bireylerin Ahlaki gelişimlerinin seyri ve sebepleri üzerinde birtakım görüşler içerirler. Ergenlik dönemine ilişkin geliştirilen ahlâk anlayışları çerçevesinde, söz konusu dönemdeki Ahlaki değerler,

olduğu gibi aktarılıp ergenin benliğinin birer parçası haline gelerek gelişirler. Yani bireyin, kişisel bir değer sisteminin varlığının farkına vardığı dönem ergenlik dönemidir. Çünkü ergen tarafından bu dönemdeki birçok değişken, ahlâkın seviyeli bir şekilde benimsenip benimsenmeyeceğini veya değer yargılarının, toplumda mevcut olan otoriteye bağlı kalınarak, geleneksel tarzda şekillenip şekillenmeyeceğini belirler. Bu bağlamda döneme ilişkin özel ahlâk kurallarının yerini daha ziyade genel ve dinsel ahlâk kuralları alır.(Koç, 2004: 231-256)

Ergenlik döneminden önce tam anlamıyla olgunlaşmış bir ahlâk yapısından söz etmek mümkün olmayabilir. Zira bilişsel açıdan soyut işlemlere dayanan Ahlaki kabullerin kavranıp benimsenmesi ancak yeterli ve uygun bir bilişsel gelişimle mümkündür. Bu bağlamda Ahlaki olgunluğa yönelme, ergenlik dönemiyle birlikte ancak soyut düşünce gelişimine paralel olarak gelişebilir. Öte yandan ergenlik döneminde Ahlaki gelişim, dinî gelişim ile paralel bir yapılanma seyri gösterir. Bu bağlamda her iki süreç de birbirini hem destekler, hem de olgunlaştırır. Bu dönemde, çevrenin ergenden beklentileri olan doğruyu kendisinin bulmasını istemesi, iç kontrol gücünü ifade eden vicdan gelişimini hızlandırarak dış kontrolün gereğini ortadan kaldırır. Bu açıdan gelişim dönemleri içerisinde bireylerin, ahlâk konularında en hassas oldukları dönem ergenliğin ilk yıllarıdır, denebilir. Öte yandan ergenlere Ahlaki değerlerin direkt teorik olarak baskıcı bir yaklaşımla aşılarmaya çalışılması pedagojik olarak uygun değildir. Bunun yerine onlara, fikirlerinin tutarsızlıklarını ve fikirleri arasındaki tartışmalarını görmelerine imkân tanınarak değerlerin aktarılması, ergende Ahlaki değerlere ilişkin temel bilişsel sürecin yeniden yapılanmasına imkân sağlaması bakımından önem arz eder. Ancak böyle bir platformda değerlendirildiğinde kendi kendini yönetebilen ergenler, gerçekten ahlâk ve karakter sahibi olabilirler. Bu anlamda ergenlik döneminin en belirgin Ahlaki davranış özelliğinin kendi kendini yönetme yeteneği olduğunu söylemek mümkündür.(Koç, 2004: 231-256)

Ergenlik döneminde ahlâk gelişimi ile kişilik gelişimi arasında önemli bir ilişki vardır. Bu bağlamda kendini doğru değerlendirebilmesi, dengeli ve sürekli bir öz/benlik kavramına sahip olabilmesi ve kendini kabul edebilmesi gibi önemli bazı faktörler ergenin, dinî olgunluk ve moral gücü açısından uyumlu bir kişilik geliştirebilmesinde ayrı bir önem arz eder. Bunun yanı sıra ergen, ahlâk kurallarını,

cezadan korktuğu için değil, zarurî anlamda uyulması gerekli kurallar olarak gördüğü için uygulamaya çalışır. Bu durum ergende, alışkanlığa dayanan dış disiplinin tersine bir iç disiplin eğilimi meydana getirir. Bu dönemde Ahlaki gelişim bağlamında, ahde vefa, cömertlik ve sadakat gibi sosyal alanlardaki Ahlaki faziletler de önemini hissettirir. Öte yandan ahlâkın toplumsallaşmasıyla birlikte ergende, “hak ve adalet” fikri de egemen olmaya başlar. Dolayısıyla ergenler, haksızlık yapan ve eşit davranmayan kimselere karşı sert tepki verirler. Ancak ergenliğin ilk yıllarında görülen bu reaksiyonun dozajı, dönemin sonlarına doğru kısmen azalır. Bu ve benzeri davranışları gösteren Ahlaki gelişim içerisindeki ergenler göz önüne alındığında ergenleri genel olarak; uyumlu, kendi kendini yönetebilen, itaatkâr, uyumsuz ve inatçı ergenler gibi bazı Ahlaki tiplere göre sınıflandırmak mümkündür. (Koç, 2004: 231-256)

Ergenlik dönemindeki Ahlaki gelişim çerçevesinde ergendeki vicdan gelişimiyle suçluluk duygusu arasındaki ilişkiyle ilgili olarak da kısaca şunlar söylenebilir. O, çocuklukta oluşan vicdani yapısına isyan eder ve vicdanından kurtulup özgür olma isteğiyle vicdanının tutsağı olma arasındaki çatışmasını, sözleriyle karşısındakilere meydan okuyarak, davranışlarıyla da toplumun belirlediği standartlara uyma tarzındaki bir yöntemle çözmeye çalışır. Bu meydan okuma sürecindeki eylemler, özellikle vicdanın tekrar kontrol altına alınmasıyla ergende ciddi bir suçluluk duygusu meydana getirebilir. Öte yandan ergendeki suçluluk duygusunun başlaması, aynı zamanda ahlâk ölçülerinin bozulması ve vicdanının emirlerini çiğnemiş olmasının bir belirtisi de olabilir. Cinsiyet bağlamında kız ergen, suçluluk duygusunu erkek ergenden daha fazla hisseder. Çünkü o, dinî emirleri yerine getirme noktasında erkeğe göre daha hassas bir psikolojik yapıya sahiptir. (Koç, 2004: 231-256)

Tablo 1. Kohlberg’in Ahlak Gelişim Düzeyleri ve Aşamaları (Senemoğlu, 2005: 68)

Ahlak Gelişim Düzeyleri/Ahlak Gelişimi Aşamaları	
I. Gelenek öncesi düzey - Kurallar başkaları tarafından düzenlenir. - Etkinliğin fiziksel sonuçlarına göre kötü ya da iyi belirlenir. - Bireyin kendi gereksinimleri ön plandadır.	1. Ceza ve itaat eğilimi - Çocuk otoriteye uyar ve cezadan kaçınır. - İyi ya da kötüyü etkinliğin fiziksel sonuçları belirler.
	2. Araçsal ilişkiler eğilimi Her ne olursa olsun bireyin kendi ihtiyaçları önemlidir. Bazen diğerlerinin ihtiyaçlarını da dikkate alır. Ancak, ne kadar alırsa, o kadar verir.
I. Geleneksel düzey - Aile, grup ve ulusun beklentileri, yakın ve açık sonuçları düşünülmezsizin önemlidir. - Bireyin kendi ihtiyaçları grubundakilere göre	3. Kişilerarası uyum eğilimi İyi davranış, başkalarına yardım etmek ve başkalarını mutlu etmektir.
	4. Kanun ve düzen eğilimi

ikinci plandadır Kanunlara uyma ve sosyal düzeni koruma önemlidir. getirmesidir.	- Kanunlara ve sosyal düzene uymak önemlidir - Doğru davranış, bireyin sosyal düzen ve otoriteye uygun olarak görevini yerine
I. Gelenek sonrası düzey • Bireyin kendine özgü ahlak ilkelerini seçtiği ve değer sistemini örgütlediği düzeydir. - Bu ilkeler genellikle eşitlik adalet	5. Sosyal sözleşme eğilimi - Kanunlar toplumun iyiliği için değiştirilebilir - Değerler ve kanunlar eleştireci bir şekilde incelenir. 6. Evrensel ahlak ilkeleri eğilimi - Birey kendine özgü ahlak ilkelerini örgütler. insan haklarına dayalıdır.

2.4.4. Dini Gelişim

Gelişim kavramı, bireyin dini algısıyla da ilişki içindedir. Bireyin dini gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak için dikkate alınan; bilişsel gelişim, duygusal gelişim, sosyal ve ahlâkî gelişim özellikleri bize bireyin dini olguları nasıl algıladığı hakkında fikir vermektedir. Dini gelişim özellikleri bize bireyin algılama gücü hakkında bilgi vermekle beraber kazanılan bu algılama gücü dini olguların hayata geçirilmesi için bir güvence olamamaktadır. Dini kuralların hayata geçirilmesi uygun bir öğretim yöntemi ve uygun bir öğretim içeriğinin desteğiyle daha kolay olacaktır. Gelişimin bir başka özelliği ise insanın hayatının tamamını kapsayan bir süreç olmasıdır. Öyle ki, insanın mevcut yapısı geçmiş yaşantılarına sıkı sıkıya bağlıdır ve bireyin belirlediği ideal kişilik gelişiminde etkili bir rol oynamaktadır. (Cüceloğlu, 1998: 352)

Din duygusu, yüce ve aşkın duygular arasında yer alan fitrî bir duygudur. Yani bütün insanlarda ortak ve genel olarak, yaratılıştan vardır. İnsan, doğuştan Allah'a inanmaya yetenekli ve dini inancı kabullenmeye elverişli yaratılıştadır. Psikolojik ve pedagojik araştırmaların verilerinden de bu sonuca ulaşılmıştır. Ayrıca çocuk psikolojisi üzerinde yapılan araştırmalar da çocuğun ruhen dine yabancı olmadığını ortaya koymuştur. Ancak, doğuştan itibaren çocukta potansiyel olarak hazır bulunan din duygunun, teşekkülünde ve gelişmesinde, çevre büyük bir etkindir. Çocuğun içinde yaşadığı çevrenin özellikleri, dini duygunun erken veya geç yaşlarda uyanmasını etkilemektedir. Genellikle dindar bir çevrede yetişen çocuklarda dini duygunun uyanması daha erken yaşlarda olmaktadır. (Şimşek, 2004: 211)

Son çocukluk evresinde çocuğun çevresi genişler, daha önce anlaşılmaz olan kavramlar yavaş yavaş açıklık kazanmaya başlar. Bu evredeki çocukta, bilinçli ve gerçekçi bir din anlayışı oluşmaya başlar. Özellikle 7-9 yaş dini inancın uyandığı ve

geliştiği bir dönemdir. Çocuğun akli ve ruhi gelişmesine paralel olarak dine karşı ilgisinde de gelişmeler olur.  ocuk, kavramsal düşünce yeteneğini geliştirdikçe, daha çok egosantrik olan ilk düşünme biçiminde de değişme görülür. İlk  ocukluk evresinde, Allah'ı insana ait modeller, çizgiler içinde düşünen çocukta bu antropomorfik düşünce, bu dönemde yerini gitgide sembolik ve soyut bir anlayişa bırakır. Çünkü son çocukluk evresinin ortalarından itibaren, somut düşünce safhasından, daha esnek, hatta soyut kavram ve konularında bir dereceye kadar anlaşılacağı safhaya geçiş söz konusudur. Dönemin sonlarına doğru somut düşünme evresi sona ererken, soyut düşünme evresi başlar.

 ocuk son çocukluk evresinde, dinin birtakım sorularını daha rahat anlamaya ve öğrenmeye, ahlakı konuları da kendine göre değerlendirmeye başlar. Ayrıca bu dönemdeki çocukların zihinsel gelişimine paralel olarak gelişen düşünceleri, tenkitçi ve sorgulayıcı bir hal alır. İlk  ocukluk evresinde, şüphesiz ve itirazsız olarak kabul ve taklit ettikleri davranişları, son çocukluk döneminde akıl süzgecinden geçirerek kabul veya reddederler. Bu evrede, çocuğun dini gelişimine etki eden en önemli faktör ailedir. Özellikle aile bireylerinin dini tutum ve davranişları çocuğu son derece etkiler. Ancak,  ocuğun çevresinin genişlemesiyle anne ve babasına olan bağlılığı azalır. Okula başlamadan önce anne ve babasını model olarak alan ve onları taklit eden  ocuk, okula başladıktan sonra, özellikle öğretmenini örnek olarak almaya başlar. Onu otorite olarak kabul eder ve söylediklerine uymaya çalışır. Bu nedenle, öğretmenin davranişları, dinle ilgili sözleri çocuğun dini gelişimi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, okuduğu kitaplardan edindiği bilgiler ve zihinsel gelişimi, ondaki din şuurunun şekillenmesine katkıda bulunur.  ocukta yetenek halinde var olan vicdanın uyandırılıp geliştirilmesi belki tümüyle bir eğitim sorunudur. (şimşek, 2004: 213-214)

Son  ocukluk evresinde, mesuliyet duygusuna paralel olarak gelişim gösteren dini pratiklere ilgi, çocuğun dini bilgisi nispetinde, dini uygulamalara dönüşebilir. (şentürk, 1997: 102-103)

Bu dönem, bazı psikologlar tarafından bireyde meydana gelen değişiklikler göz önüne alındığında yeniden doğuş olarak adlandırılmaktadır. Bir dünya görüsü oluşturma çabası ve kendini yönlendirecek değerleri tespit etme çabasındaki bireyde şuurlu bir dini uyanış ve gelişimin olması dikkat çekmektedir. Ergen, kendi içindeki

ve toplum içindeki konumunda oluşan iniş çıkışlar sebebiyle bir bocalama ve çatışma psikolojisi yasar. Bu evrede din, “güvenlik, kimlik, bağlanma ve anlama” gibi psikolojik istek ve beklentilere cevap vermesi bakımından yüksek bir değer olarak bireyin benliğinde yer eder. (Hökelekli, 1996: 266-267) Bireyde asıl anlaşılan ve kavranılan şuurlu dediğimiz din anlayışı 12 yaşından sonra görülmeye başlar. Yetişkinlerin inanış özelliklerini yansıtan bu inanış düzeyinde, bireyin daha önce sergilemiş olduğu aile ve toplum geleneğine bağlı inanış biçiminin terk edildiği görülür. Ancak çocuğun bireysel dini anlayışının oturması da hemen gerçekleşen ve birden ortaya çıkıveren bir şey değildir. Bu süreç, bedeninde ve zihninde meydana gelen değişimler sonucunda şaşkınlık içinde olan bireyin Allah’a yönelmesi, huzuru Allah’a yönelmede bulmasıyla başlar. (Hökelekli, 1996: 268-269) Zihinsel gelişim açısından soyut düşünce seviyesine ulaşan birey olayları daha gerçekçi bir gözle görmeye başlar. Bireyin dini konulara ilgisi artmıştır ancak bu ilgi daha önceki dönemlerde olduğu gibi şartsız kabul şeklinde değil, eleştirel bir anlayışla verilen bilgileri yorumlayıcı ve tenkit edici bir yapıya sahip olmuştur. Bu sayede ergen, iradesiyle hareket eden ve hareketleri şuurlu bir yapıya sahip bir birey haline gelmiştir. Dinin, algıdaki değişimler sebebiyle daha ciddiye alındığı görülür. (Fersahoğlu, 1998: 72)

12-13 yaşlarındaki çocuğun zihinsel gelişimine baktığımız zaman Allah’ı bütün özellikleriyle algılayabilecek bir kapasiteye ulaştığını görüyoruz. Ancak bu, Allah’a imanın güvencesi olamamaktadır. Zihinsel sebeplilik ilkesine önem veren bireyin Allah kavramı üzerinde uzun düşünme eylemleri gerçekleştiği görülür. Ergenliğin bunalımlı evresi 14-18 yaşlara ulaşmadan önce birey yüksek bir dini ilgi sergiler ve helal, haram, ibadet, günah, sevap gibi dini esaslara büyük önem verir. (Hökelekli, 1996: 269-270)

Soyut işlemler döneminde bulunan bireyle ilgili ortaya konulan verilerin ışığında, bu dönemdeki bireyin daha önceki dönemlerde elde ettiği tecrübeler ve bu dönemdeki kazandığı zihinsel yeterliliği bir araya getirmesiyle kendi kişiliğini tecrübe ederek yeni bir yetişkin olma çabası içinde olduğu görülür. Bu dönemdeki kişiliğini tecrübe etme faaliyetlerinin başarıya ulaşması, erdemli bireyin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Zaten yaşanan dengesizlik ve gerilimin amacı da erdemli bir kişilik yapısında dengeye kavuşmaktır. Bu dengeye ulaşmada, önceki dönemlerde

aile ve okulda yapılan öğretim ve eğitimin etkisi göz ardı edilemez. (Mehmedoğlu, 2004: 81, 83-84, 94-95)

Yaş faktörü: Çocukların dini düşünce ve Allah tasavvurlarının oluşmasındaki en önemli faktörlerin başında yaş faktörü gelmektedir. Küçük çocuklar yetiştikleri çevre ve ortama bağlı olarak bir Allah tasavvuru ve dini inanç şekli geliştirebilirler. Ancak onların sahip oldukları inanç hakkında çok detaylı fikirleri yoktur. Örneğin beş yaşındaki bir çocuk kendi inandığı bir Allah inancıyla diğer din mensuplarının inandığı Tanrı fikri hakkında henüz bir ayrım yapamaz. Belki aile ya da çevresinde çok bilinçli bir eğitim almanın dışında, küçük çocuklar için bu gibi dini konulardaki bilişsel sınırlamalar önemli rol oynarlar. Ancak bununla beraber eğer bir genelleme yoluna gidilirse, küçük çocukların olumlu ve ılımlı bir Allah anlayışına sahip oldukları söylenebilir. (Konuk, 1994: 76-77)

Cinsiyet faktörü: Kız ve erkeklerin Allah hakkındaki tasavvurları da farklılık göstermektedir. Araştırmalara göre, erkek çocuklarının Allah anlayışları daha rasyonel bir özellik göstermektedir. Bu durum onların Allah'ın nerede olduğundan, eylemlerine kadar her alanda kendisini göstermektedir. Kız çocukları Allah'ı daha estetik ve daha artistik bir dünyaya müdahil olan bir varlık olarak görmektedirler. Genel olarak kızların dünyasında Allah, erkeklerin dünyasında olduğu gibi, çok fazla somut gerçeklerle ve olaylarla ele alınmamaktadır. Onların tasavvurlarında, Allah sese ve renge, tabiat ve tabiat fenomenlerine daha yakınken, teknik ve bilimsel yapılardan daha uzaktır.

Kişilik özellikleri: Çocukların yaşları ve cinsiyetleri kadar kişilik yapıları da onların Allah hakkındaki düşüncelerini etkilemektedir. Bunun aile yapısıyla, anne ve babanın çocuğa karşı ilgi ve davranışlarıyla yakından ilgili olduğu görülmektedir. (Köylü, 2004: 143-145)

2.4.5. Kavram Gelişimi

Kavram, “ses simgeleriyle ifade edilen sözcüğün zihinde tasavvur edilmesi, anlamlandırılması”, kavram gelişimi de "bireyin zihninde tasavvur ettiği bu gösterenlerin (yani anlamlandırdığı sözcüklerin) artması" olarak açıklanabilir. "Kavram gelişiminin büyük ölçüde, ayırt etme ve soyutlayarak genellemeye dayandığını belirten Özçelik (Özçelik, 1988: 15), mumdan eli yanan bir çocuğun

muma benzeyen ışıklı ampullerden kaçmasını da kavram gelişiminin ilk örnekleri olarak düşünmektedir. Akyol (Akyol, 2005: 167) ise kavram gelişiminin, sözcükleri sadece sözlük anlamlarıyla değil çok yönlü anlamlarıyla (mecazî) öğretilmesiyle gerçekleşeceğini belirtmektedir. Kavram gelişimi, kişinin yaşam tecrübesinden hareketle ayırt etme, soyutlama ve genelleme yapma becerilerinin gelişmesi sonucu kavram öğreniminin devam etmesidir. (Yıldız, Okur, Arı, Yılmaz, 2006: 312-314)

Kavram gelişimi somuttan soyuta, basitten karmaşığa şeklinde oluşur. Çocuğun ilk yıllarında kavram oluşumu nesnelerin adı olan sözcüklerin devreye girmesiyle genişler. Öğrenim kademesi arttıkça soyut kavramların da öğrenimi kolaylaşır. Daha çok bilime ve kültüre dayalı terimlerden oluşan soyut kavramların öğretimi okulda gerçekleşir. (Özçelik, 1988: 18)

2.5. Öğrenme

Öğrenme, bireyin çevresi ile etkileşimi sonucunda oluşan kalıcı davranış değişmesidir. Bu değişimin planlı ve düzenli etkinlikler sonucu olması, davranışların istendik nitelikte olmasına olanak hazırlar. İstendik davranışları, öğrencilere davranış bilimlerinin verilerine dayalı olarak kazandırabilmek için öncelikle eğitimin hedeflerinin belirlenmesi, daha sonra hedefleri gerçekleştirici nitelikte öğretme-öğrenme ortamının düzenlenmesi ve istendik davranışların ya da değişikliğin oluşturulması, son olarak da elde edilen ürünün kalite kontrolünün yapılması gerekmektedir. Günümüzde psikologların ve eğitimcilerin çoğu öğrenmeyi, yaşantı ürünü, kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlamaktadırlar. (Erden vd., 1998: 128) Senemoğlu, öğrenmeyi bireyin kendi yaşantısı yoluyla davranışında meydana gelen değişme olarak tanımlamaktadır. (Senemoğlu, 2005: 92) Öğrenme bir davranış değişikliğidir; çünkü bir bilgiyi veya bir beceriyi öğrenen bir insanın eninde sonunda davranışlarında belirli bir değişme meydana gelir. Örneğin, araba kullanmayı, ütü yapmayı, okuma yazmayı veya yabancı bir dili konuşmayı bilmeyen bir insanın, bu becerileri öğrendikten sonra davranışlarında bir değişme olur. Ancak, davranışlarda meydana gelen değişikliklerin bir öğrenme olayı olarak kabul edilebilmesi için söz konusu davranış değişikliklerinin uzun süreli olması gerekir. Doğal olgunlaşma, yorgunluk ve belirli bir ilacın alınması sonucu davranışlarda meydana gelen değişiklikler bir öğrenme olayı olarak kabul edilemez. (Özkalp, 2004: 254)

Öğrenmenin ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Davranışta gözlenebilir bir değişme olması
- Davranıştaki değişimin nispeten sürekli olması
- Davranıştaki değişimin yaşantı kazanma sonucunda olması
- Davranıştaki değişimin yorgunluk, hastalık, ilaç alma vb. etkenlerle geçici bir biçimde meydana gelmemesi
- Davranıştaki değişimin sadece büyüme sonucunda oluşmaması

İnsanlar, çevre ile etkileşimleri sonucu bilgi, beceri, tutum ve değer kazanırlar. Öğrenmenin temelini bu yaşantılar oluşturur. Kişi, çevresinden sürekli olarak kendisine ulasan verileri değerlendirir ve bunun sonucu olarak düşünsel, duyuşsal ve davranışsal tepkilerde bulunur. İnsanın çevresiyle etkileşimi, onda düşünsel, duyuşsal veya davranışsal değişime yol açıyorsa bu durumda öğrenmeden söz edilebilir. Bu sekliyle bakıldığında öğrenme, dinamik bir süreçtir. İnsan yaşadığı müddetçe bir şeyler öğrenir. Bir konuyu öğrenen insan artık öncekinden farklı biri olmuştur. Bu farklılaşma insanın davranış ve tavırlarını, belki de kişiliğini bile değiştiren bir farklılaşmadır. Yeni öğrenmeler ile kişinin kapasitesi gelişir, önceden yapamadığı bir şeyi yapabilir hale gelir. (Özden, 2003: 14-15)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM

Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Ahlak Öğrenme Alanında

Kullanılan Hadisler Ve Eğitim-Öğretim Açısından Değerlendirilmesi

(4.-8. Sınıflar)

Bu bölümde; hadisler, öğrencilerin eğitim-öğretimlerine uygunluğu açısından incelenmiştir:

Öğretim programında yer alan ahlak öğrenme alanında, her sınıf düzeyinde bir üniteye yer verilmiştir. Bu üniteler şu şekildedir:

- Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik (4.sınıf 5.ünite)
- Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım (5.sınıf 5.ünite)
- İslam Dininin Sakınılmasını İstedığı Davranışlar (6.sınıf 5. ünite)
- İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar (7.sınıf 5.ünite)
- Din ve Güzel Ahlak (8.sınıf 5.ünite)

3.1. DÖRDÜNCÜ SINIF AHLAK ÖĞRENME ALANINDA KULLANILAN HADİSLERİN EĞİTİM-ÖĞRETİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.1. Dördüncü Sınıf 5. Ünite “Sevgi, Dostluk Ve Kardeşlik” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesinde toplam beş tane hadis kullanılmıştır. Üniteye yer verilen hadislerin, DKAB ders kitabındaki kullanımları ve tam metin tercümeleri Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo 2: Dördüncü Sınıf 5. Ünite “Sevgi, Dostluk Ve Kardeşlik” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

Hadislerin 4. Sınıf DKAB Ders Kitabındaki Kullanımı	Hadislerin Tam Metin Tercümesi
“İman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de tam iman etmiş olamazsınız...” (Müslim, İman, 93)	“ İman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de tam iman etmiş olamazsınız. Yapmanız halinde birbirinizi seveceğiniz bir şey göstereyim mi? Aramızda selam(laşmay)ı yayınız.” (Müslim, İman, 93)
Bir gün Peygamberimizin yanına bazı insanlar gelmişti. Bunlar arasında bir kadın da vardı. Kadın çocuğunu kaybetmişti. Çocuğunu bulur bulmaz onu alıp onu bağrına bastı. Bu sevgi ve şefkati gören Peygamberimiz, “Şu kadın, çocuğunun zarar görmesini ister mi?” diye sordu. “Oradakiler hayır kesinlikle istemez.” Dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, “İşte Allah, kullarına bu kadının yavrusuna olan sevgi ve şefkatinden daha merhametli ve şefkatlidir.” Buyurdu. (Buhârî, Edep, 18)	Peygamber’in (sav) huzuruna bazı esirler gelmişti. Esirler arasında bulunan bir kadın memesinden süt sağıyor ve (çocuklara) içiriyordu. Esirler arasında (küçük) bir çocuk bulunduğunda, onu hemen bağrına basıyor ve süt emziriyordu. Bunun üzerine Peygamber (sav) bize hitaben şöyle buyurdu: “Sizin görüşünüze göre bu kadın kendi çocuğunu ateşe atar mı?” Biz: “Onu atmayacak gücü kendisinde bulabilirse hayır (atmaz)” dedik. Bunu üzerine O (sav): “Muhakkak ki Allah’ın kullarına olan merhameti, bu kadının çocuğuna olan merhametinden daha fazladır” buyurdu. (Buhârî, Edep, 18)
“Küçüklerimize sevgi ve şefkat göstermeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.” (Tirmizî, Birr, 15)	“Küçüklerimize sevgi ve şefkat göstermeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.” (Tirmizî, Birr, 15)
“Ey Allah’ın kulları kardeş olunuz” (Buhârî, Edep, 57-58)	“Birbirinize kin beslemeyin, bir birinizi kıskanmayın, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları kardeş olun. Müslüman bir kimsenin Müslüman kardeşine üç günden fazla küs durması helal olmaz.” (Buhârî, Edep, 57-58)
Bir adam yolda yürürken çok susadı. Yol üzerinde bir kuyuya rastladı. Kuyuya inip su içti. Suyunu içtikten sonra susuzluktan dili damağına yapışmış bir köpeğin yaklaştığını gördü. Kendi kendisine “Bu köpek de çok susamış.” deyip köpeğe su içirdi. Yüce Allah bu kişinin davranışından memnun kaldı. Hz. Peygamber bu olayı anlattıktan sonra kendisini dinleyen sahabelerden bazıları,	Bir zamanlar bir adam yolda yürürken çok susamıştı. Bir kuyu buldu ve o kuyuya inip su içti. Sonra da (kuyudan) çıktı. Bir de baktı ki susuzluktan ötürü dilini dışarı atmış ve nemli toprağı yiyen bir köpek. Kendi kendisine “Bu köpek de benim gibi çok susamış” deyip kuyuya indi, ayakkabısına su doldurdu, (yukarı çıkarmak için ayakkabısını) ağızıyla tuttu ve köpeğe su içirdi. Yüce Allah bu kişinin davranışından

“Ey Allah’ın Resulü, yani bize hayvanlara yaptığımız iyilikler için de sevap var mıdır?” diye sordular. Peygamberimiz, “Evet, her canlıya yapılan iyilikte bir sevap vardır.”Buyurdu. (Buhârî, Edep, 27)	<i>memnun kaldı ve onu bağışladı. Kendisini dinleyen;</i> <i>“Ey Allah’ın Resulü, yani bize hayvanlara yaptığımız iyilikler için de sevap var mıdır?” diye sordular. Peygamberimiz, “Evet, her canlıya yapılan iyilikte sevap vardır”buyurdu. (Buhârî, Edep, 27)</i>
--	---

3.1.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

4.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ahlak öğrenme alanında toplam beş tane hadis kullanılmıştır. Diğer sınıf seviyelerinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadis sayısıyla karşılaştırdığımızda, 4. sınıf seviyesinde daha az sayıda hadis kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun öğrencinin bilişsel gelişim dönemlerinin dikkate alınmasından kaynaklandığı düşünülebilir. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda benimsenen eğitim anlayışındaki çoklu zekâ ve öğrenci merkezli öğrenme dikkate alınarak öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık verilerek kavramsal bir yaklaşım benimsenmiş, öğrencilerin somut deneyimlerinden, sezgilerinden dinî ve ahlaki anlamlar oluşturmalarına ve soyut düşünebilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır. Din ve ahlak ile ilgili kazanımların gerçekleşme sürecinde öğrencilerin aktif olmaları esas alınarak, öğrencilerin araştırma yapabilecekleri, keşfedebilecekleri, problem çözebilecekleri, çözümlerini ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilecekleri ortamların sağlanmasının önemi vurgulanmış, disiplinler arası ilişkilendirme yapılarak öğrencinin bilgisel gerçeği bir bütün olarak algılaması ve değerlendirmesi hedeflenmiştir. (Şimşek, 2012: 191)

Her öğrenmenin bir alt yapısı vardır. Hadis öğretiminin de alt yapısının sağlanması için bazı bilişsel ve duyuşsal özelliklerin dikkate alınması gereklidir. Piaget’nin bilişsel gelişim kuramına göre 4. sınıf seviyesindeki öğrenciler somut işlemler dönemindedir. Soyut kavramlar onlara ancak somutlaştırılarak öğretilir. 4. sınıf seviyesinde hadislerin kendi özelliğinden kaynaklanan soyut kavramların çok fazla kullanılmaması eğitim-öğretim açısından uygun olabilir. Ünite içerisinde “Konuşalım”, “Yazalım”, ”Listeleyelim” ve ”Siz Olsanız?” gibi etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinliklerde de konu başlığını destekleyecek şekilde hadislere yer verilmesi ve öğrencilerden hadis üzerinde bir çalışma yapmaları

istenmesi uygun olurdu. Bu tür etkinlikler öğrencilerin düşünmelerini sağlayarak, bilişsel seviyelerine katkıda bulunabilir.

3.1.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

Ahlak eğitimi, ülkelerin eğitim felsefesi ve ahlak anlayışlarına göre şekillenmektedir. Ahlak görüşünün temellendirildiği anlayışa göre eğitim-öğretimin niteliği de değişmektedir. Ülkemizde, Cumhuriyet dönemi boyunca din derslerinin örgün eğitim kurumlarında yer verilmediği dönemde uygulanan hümanist kültür anlayışı doğrultusunda çeşitli derslerle laik-sosyal bir ahlak anlayışı uygulanması dışında, din ile temellendirilmiş bir ahlak öğretiminin esas alındığı ve din temelli ahlak öğretiminin Din Bilgisi, Ahlak Dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri yoluyla uygulandığı ifade edilebilir. (Kesgin, 2011: 209)

4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin öğrencilerin ahlaki gelişimlerine uygunluğu açısından değerlendirilmesinde modern psikolojinin bulgularından ve Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramından yararlanacağız.

“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesi, ahlak eğitimiyle doğrudan ilgilidir. Ünite konularından bazıları şunlardır: “Sevmek ve Sevilmek Niçin Bir İhtiyaçtır? Sevgi Allah'ın Bize Verdiği Bir Nimettir. Allah Yarattıklarını Sever. Dostluk ve Kardeşliğin Temeli Sevgidir. İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler. Yaşatmak Sevgi işidir.”

Dördüncü sınıfta “sevme ve sevilmenin bir ihtiyaç olduğunu fark eder. Sevginin Allah tarafından insanlara verilen bir nimet olduğunu örneklendirir. Sevginin, dostluk ve kardeşlik bakımından önemini irdeler. İslam'da dostça ve kardeşçe yaşamının önemini açıklar” (Şimşek, 2012: 198)

Ahlaki olgunluğa ulaşmanın gereklerinden biri de her şeyi, özellikle de insanları sevmektir. Sevgi, kişiyi bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygudur. Sevmek ve sevilme, insanda yaradılıştan vardır. Allah'ın yarattıklarını sevdiğini bildiren güzel isimleri vardır. Bunların içinde en çok bilinenleri “Rahman” ve “Rahim” isimleridir. Bu iki isim seven, koruyan, esirgeyen, bağışlayan ve acıyan anlamlarına gelir. Seven insan sevdiği varlıklara ya da kişilere kötülük yapmaz, onlara yardımcı olmaya, onların iyilik ve mutluluğuna

katkıda bulunmaya çalışır. Ahlak gelişim dönemi bakımından sevgi duygularını en yoğun şekliyle yaşayan bu dönem çocuklarının duygularına, İslam Dinin Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağı olan hadislerin desteğiyle seslenmek onların ahlaki olgunluğa erişmelerinde çok olumlu ve yapıcı katkılar sağlayabilir. Artık empati kurma becerisi kazanma dönemine girmiş ve karşılık beklemeden iyilik yapma düşüncesine sahip olan bu yaşlardaki çocuklara sevgi, saygı ve şefkat ekseninde yaklaşımı ortaya koyan hadislerle ulaşılmaya çalışılması ahlak öğretimi ilkelerine uygun bir yaklaşım tarzıdır.

3.1.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi

3.1.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu

Tablo 3: Dördüncü Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler

Konular	Kazanımlar	Beceriler	Kavramlar	Değerler
1- Sevmek ve Sevilmeğin Niçin Bir İhtiyaçtır?	1- Sevmenin ve sevilmenin bir ihtiyaç olduğunu fark eder	Eleştirel düşünme	Ahlak	Doğa
2-Sevgi Allah'ın Bize Verdiği Bir Nimettir	2- Sevgi ifadesi olan davranışlara örnekler verir.	Araştırma	İyilik	Sevgisi
3-Allah Yarattıklarını Sever	3- Sevginin Allah tarafından insanlara verilen bir nimet olduğunu kavrar.	İletişim ve empati	Sevgi	Dostluk
4- Dostluk ve Kardeşliğin Temeli Sevgidir	4-Allah'ın yarattıklarını sevdiğine dair örnekler verir.	Türkçeyi etkili kullanma	Erdem	Samimiyet
5- İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler	5- Sevginin, dostluk ve kardeşlik bakımından önemini irdeler.	Sosyal katılım	Şükür	Sevgi
6- Yaşatmak Sevgi İşidir	6- İslam'da sevgi ve barışın önemini örnekleri ile açıklar.		Dostluk	Saygı
	7- Dostça ve kardeşçe yaşamaya özen gösterir.		Güven	Kardeşlik
	8-Sevginin, Yarattıklarının hayatlarını sürdürmedeki önemini kavrar.		(Emin)	Merhamet
			Nimet	Şükür
			Kardeşlik	Barış
				Hoşgörü
				Yardımsızlık
				Dayanışma

3.1.5. Genel Değerlendirme

Şu ana kadar ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında Ahlak öğrenme alanında 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki 5. ünite olan “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” başlıklı ünite de kullanılan hadisler eğitim-öğretim açısından değerlendirilmiştir. Kullanılan hadisler genel anlamda öğrencilerin

dil ve kavram gelişimlerine uygundur. Kullanılan hadislerle etkinlik içinde daha çok yer verilmesi, hadislerin ders kitabında farklı metotlar şeklinde sunulması hadis öğretimini kolaylaştırabilir, öğrencilerin dikkatini daha çok çekerek onların bilişsel seviyelerine daha çok katkıda bulunabilirdi. Ünite, ahlak öğretiminde çok önemli olan “sevgi, dostluk ve kardeşlik” kavramlarına yer verilmesi ve bu kavramların ayetler ve hadislerle desteklenmesi ahlak öğretimi açısından önemlidir. İlköğretim 4.sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında yer verilen hadisler, öğretim programında aynı ünite için belirtilen kazanım, beceri, kavram ve değerleri genel olarak gerçekleştirmeye katkı sağlayacaktır. Hadisler konu başlıklarını destekleyecek şekilde içeriğe uygun ve genelde anlaşılır bir anlatımla kullanılmıştır.

Hadisler "Kütüb-ü Sitte" olarak bilinen temel hadis kaynaklarından alınmıştır. Dolayısıyla muteber hadis kaynaklarından hadis alınması metodu benimsenmiştir. Ayrıca hadis rivayetinde bir metod olarak kullanılan "ihtisar" yani "hadislerin sadece konuyla ilgili kısımları alınmak suretiyle kısaltılması" anlayışı benimsenerek konuyla doğrudan ilgili olmayan bölümler alınmamıştır.

3.2. BEŞİNCİ SINIF AHLAK ÖĞRENME ALANINDA KULLANILAN HADİSLERİN EĞİTİM-ÖĞRETİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.2.1. Beşinci Sınıf 5. Ünite “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım ”Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” ünitesinde kullanılan hadislerin metin ve tercümeleri tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Beşinci Sınıf 5. Ünite “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

Hadislerin 5. Sınıf DKAB Ders Kitabındaki Kullanımı	Hadislerin Tam Metin Tercümesi
“Kardeşini güler yüzle karşılamak şeklinde olsa bile, hiçbir iyiliği küçük görme.” (Müslim, Birr, 144; Tirmizî, Et’ime, 30)	“Din kardeşini güler yüzle karşılayan şeklinde de olsa, hiçbir iyiliği küçük görme.” (Müslim, Birr, 144; Tirmizî, Et’ime, 30)
“Sizden biriniz, kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe gerçek anlamda inanmış olmaz.” (Buhârî, İman, 7; Müslim, İman, 71)	“Sizden biriniz, kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe gerçek anlamda inanmış olmaz.” (Buhârî, İman, 7; Müslim, İman, 71)
“Allah’ım! sen affedicisin, afetmeyi seversin, beni affet.” (Tirmizî, Da’avat, 89)	“Allah’ım! Sen affedicisin, cömertsin, affetmeyi seversin, beni affet.” (Tirmizî, Da’avat, 89)

“Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı, cuma günüdür.”(Riyazü’s-Salihîn, C 2, s.440)	“Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı, cuma günüdür. Adem o günde yaratıldı, o gün cennete konuldu ve o gün cennetten çıkarıldı”(Müslim, Cum’a, 17)
“Müminler, birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve bir diğerini korumakta bir vücut gibidir. Vücudun herhangi bir organı rahatsız olunca diğer organları da bu yüzden rahatsız olur.” (Riyazü’s-Salihîn, C 1, s.271)	“Müminler, birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve bir diğerini korumakta bir vücut gibidir. Vücudun herhangi bir organı rahatsız olunca diğer organları da bu yüzden uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.” (Buhârî, Edeb,27; Müslim, Birr, 66)
“Müslümanın müslüman üstündeki hakkı beştir: Selamını almak, hasta (ise) ziyaretine gitmek, cenazesine katılmak, davetini kabul etmek, hapşırınca ‘Yerhamukallah’ (Allah sağlık ve afiyet versin) demek.”(Buhârî, Cenaiz, 2; Müslim, Selam, 4)	“Müslümanın müslüman üstündeki hakkı beştir: Selamını almak, hastasını ziyaret etmek, cenazesine katılmak, davetini kabul etmek, hapşırınca ‘Yerhamukallah’ (Allah sağlık ve afiyet versin) demek.”(Buhârî, Cenaiz, 2; Müslim, Selam, 4)
“Bir hastanın yanına girince, ona sağlık ve uzun ömür temennisiyle onu rahatlatın. Zira böyle yapmak onun gönlünü hoş eder.” (Tirmizî, Tıb, 35)	“Bir hastanın yanına girdiğinizde uzun ömür temennisiyle onu rahatlatın. Böyle yapmak hiçbir şey önlemese de onun gönlünü hoş eder (moralini iyileştirir).” (Tirmizî, Tıb, 35)
“Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Çünkü kabir ziyareti bize ahireti hatırlatır.” (Tirmizî, Cenaiz, 60; Ebû Dâvûd, Cenaiz, 77)	“Ben sizlere kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Muhammed’e annesinin kabrini ziyaret etmesi konusunda izin verildi. Dolayısıyla sizler de kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabir ziyareti bize ahireti hatırlatır.” (Tirmizî, Cenaiz, 60; Ebû Dâvûd, Cenaiz, 77)
“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse Yüce Allah o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıp ve kusurunu örterse Allahuteala da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.” (Buhârî, Mezalim, 3; Müslim, Birr, 58)	“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümanın bir sıkıntısını giderirse Yüce Allah o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıp ve kusurunu örterse Allah Teala da kıyamet gününde o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.” (Buhârî, Mezalim, 3; Müslim, Birr, 58)
“Sizden kim halka namaz kıldırırsa namazı (kısa) tutsun. Zira cemaatte zayıf, engelli, hasta ve ihtiyaç sahibi vardır (bulunabilir). Namaz yalnız kıldığında dilediği kadar uzatsın (uzatabilir).” (Buhârî, Ezan, 62; Müslim, Salat, 186)	“Sizden biriniz insanlara namaz kıldıracağı zaman namazı hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın.” (Buhârî, İlim, 28, Ezan, 62; Müslim, Salat, 183-186)
“Yolunu kaybeden kimseye yolu tarif etmen sadakadır. Gözü görmeyen kimseye yardımcı olman sadakadır.” (Tirmizî, Birr, 36)	“Kardeşinize tebessüm etmeniz sizin için sadakadır (sadaka sevabı kazandırır). İyilikleri emredip, kötülüklerden alıkoymanız sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yolu tarif etmen sadakadır. Gözü görmeyen kimseye yardımcı olman sadakadır. Yollardan taş, kemik ve diken kaldırman sadakadır. Kendi kabından ihtiyacı olan kardeşinin kabına bir şeyler boşaltman sadakadır.” (Tirmizî, Birr, 36)

3.2.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

5. sınıf seviyesinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisleri öğrencilerin bilişsel ve kavram gelişimleri açısından incelediğimizde, toplam 11 tane hadis kullanıldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf seviyesinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerde genel olarak sade ve akıcı bir dil kullanılmıştır.

3.2.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminin başladığı dördüncü sınıfta bireyler son çocukluk dönemini, bir başka ifadeyle de somut işlemler dönemini yaşarlar. Ahlâkî olarak Piaget'e göre ahlâkî gerçeklik evresini, Kohlberg'e göre ise geleneksel ahlâk düzeyini başarırlar. 4-8. sınıf çocukları, Kohlberg'e göre geleneksel düzeyde bir ahlâkî yapıya sahiptirler. Bu düzey; ilk olarak, karşılıklı kişiler arası beklentiler, ilişkiler ve kişiler arası uyma evresi ile ikinci olarak da toplumsal sistem ve vicdan evrelerinden oluşur. (Gander vd., 2004: 286-287)

5. sınıf seviyesinde anlatılan “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” ünitesinin kapsadığı konular ahlak öğretimiyle doğrudan ilgilidir. Ünite konularından bazıları: “Paylaşmak Niçin Önemlidir?”, “Sevinçlerimizi Paylaşalım”, “Kandil Gecelerimiz”, “Üzüntülerimizi Paylaşalım”, “Hastaları Ziyaret Ederiz”, “Geçmişlerimizi Anarız”, “Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz”, “Engellilere Sevgi ile Bakar, Sıkıntılarını Paylaşırız”, “Tahiyyat Duası ve Anlamı” dır. Toplumsal hayat paylaşma üzerine kuruludur. İnsan, doğası gereği tek başına yaşayamaz. Başkalarıyla birlikte yaşamak ise karşılıklı dayanışmayı ve paylaşmayı gerektirir. İnsan hayatı tatlı ve acı anlarla doludur. Bizi mutlu kılan bir durumla karşılaştığımızda içimizde bir coşku hisseder, bunu yakınlarımızla paylaşmak isteriz. Yüce Allah varlıklı olanların; yoksullara, zorda kalmış yakınlarına yardım etmelerini ister. Yardımlaşmayla birlikte yardım eden ve edilen arasında sevgi ve saygının arttığı görülür. Engelli kimselere yardımcı olmalı ve onların sıkıntılarını paylaşmalıyız. Onların sevinç ve üzüntülerinde yanlarında bulunmamız onları mutlu ettiği gibi bizleri de huzurlu kılacaktır.

Bu hadisler, sosyal yaşamımızda, aile içi ve arkadaşlık ilişkilerimizde nasıl davranmamız gerektiği hakkında bilgi vermekte ve iyiliğe teşvik etmektedir. Ahlaki gelişim düzeyi olarak başkalarını anlama ve benmerkezcilikten kurtulma, toplum

ilişkilerinde daha duyarlı olma döneminde olan öğrenciler açısından onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunabilecek hadislerdir.

3.2.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi

3.2.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu

Tablo 5: Beşinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi“Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler

Konular	Kazanımlar	Beceriler	Kavramlar	Değerler
1. Paylaşmak Niçin Önemlidir?	1. Paylaşmanın insan için bir ihtiyaç ve erdem olduğunun farkında olur.	Araştırma Mekân Zaman ve kronolojiyi algılama	Dostluk Kardeşlik Paylaşımçı olmak Samimiyet	Yardımsızlık Paylaşımçı olmak Misafirperverlik Nezakət
2. Sevinçlerimizi Paylaşalım	2. Dini ve milli bayramlar ile kandil gecelerinin, sevgi ve paylaşma açısından önemini fark eder.	İletişim ve empati Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma	Saygı Sevgi Yardımsızlık Hoşgörü Dayanışma	Sevgi Saygı Millet sevgisi Milli birlik şuurunu Tarihsel mirasa duyarlılık
2.1. Bayramlar Sevinçli Günlerimizdir	3. Sevinç ve üzüntülerin paylaşılmasında dini ve milli bayramlarımızın önemini kavrar.	Sosyal Katılım Kur'an-ı kerim mealini kullanma	Misafirperverlik	Dayanışma Duyarlılık İbadet yerlerine saygı ve ibadetin değerini bilmek
2.1.1. Dini Bayramlarımız	4. Cuma gününün Müslümanlar için önemini kavrar.			Hoşgörü Samimiyet
2.1.2. Milli Bayramlarımız	5. Ramazan Ayının sevinç ve heyecanla karşılandığını fark eder.			
2.2. Kandil Gecelerimiz	6. İnsanları iyilikle anmaya, zor durumda olanlara yardıma, hastaları ziyaret etmeye istekli olur.			
2.3. Diğer Önemli Günlerimiz	7. Toplumdaki engellilerin sorunlarına çözüm önerileri geliştirir.			
2.3.1. Cuma Günü Bütün Müslümanlar İçin Önemlidir	8. Tahiyat duasını ezbere okur ve anlamını söyler.			
2.3.2. Ramazan Ayını Sevinç ve Heyecanla Karşılarız				
3. Üzüntülerimizi Paylaşalım				
3.1. Hastaları Ziyaret Ederiz				
3.2. Geçmişlerimizi Anarız				
3.3. Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz				
3.4. Engellilere Sevgi ile Bakar, Sıkıntılarını Paylaşırız				
4. Tahiyat Duası ve Anlamı				

3.2.5. Genel Değerlendirme

Şu ana kadar İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında Ahlak öğrenme alanında 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki 5. ünite olan “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” başlıklı ünite de kullanılan hadisler eğitim-öğretim açısından değerlendirilmiştir. Hadislerin genelde konu anlatımı içinde sunulduğu dikkatimizi çeken bir durumdur. Kullanılan hadislere etkinlik içinde daha

çok yer verilmesi hadis öğretimini kolaylaştırabilir, öğrencilerin bilişsel seviyelerine daha çok katkıda bulunabilir. Ahlak öğretiminde çok önemli bir kavram olan “sevgi, paylaşma, yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü” kavramlarına yer verilmesi din ve ahlak öğretimi açısından önemlidir. İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, öğretim programında aynı ünite için belirtilen kazanım, beceri, kavram ve değerleri genel olarak gerçekleştirebilecek düzeydedir.

Sonuç olarak beşinci sınıf ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin içeriği incelendiğinde genel olarak, öğrencilerin gelişim dönemleri itibarıyla algılayamayacakları, seviyelerine uygun olmayan bir konu ya da kavramın olmadığı ve eğitim-öğretim açısından da öğrencilerin seviyelerine hitap edebilecek hadislerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Hadisler "Kütüb-ü Sitte" olarak bilinen temel hadis kaynaklarından alınmaya çalışılmakla beraber, iki hadis kaynağı olarak temel hadis kaynakları yerine temel kaynaklardan olmayan Riyazu's-Salihîn'in kullanılması bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu çalışmamızda kaynak olarak Riyazu's-Salihîn yerine hadislerin geçtiği temel kaynaklar verilmiştir. 4 sınıf DKAB kitabında olduğu gibi hadis rivayetinde bir metot olarak kullanılan "ihtisar" yani "hadislerin sadece konuyla ilgili kısımları alınmak suretiyle kısaltılması" anlayışı benimsenerek konuyla doğrudan ilgili olmayan bölümler alınmamıştır.

3.3. ALTINCI SINIF AHLAK ÖĞRENME ALANINDA KULLANILAN HADİSLERİN DİN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.3.1. Altıncı Sınıf 5. Ünite “İslam Dininin Sakınılmasını İstedığı Davranışlar” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

6. Sınıf DKAB ders kitabında ahlak öğrenme alanında “İslam Dininin Sakınılmasını İstedığı Davranışlar” başlıklı üniteye yer verilmiştir. Üniteye yer verilen hadislerin DKAB ders kitabındaki kullanımları ve hadislerin metin ve tercümeleri Tablo 6’ da gösterilmiştir.

Tablo 6: Altıncı Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi“İslam Dininin Sakınılmasını İstedığı Davranışlar” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

Hadislerin 6. Sınıf DKAB Ders Kitabındaki Kullanımı	Hadislerin Tam Metin Tercümesi
“Doğru sözlülük; iyiliğe, iyilik de cennete götürür... Yalan; kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür...” (Buhari, Edep, 69)	“Şüphesiz doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında çok doğru kişi diye yazılır. Yalancılık insanı kötülüklere, kötülükler de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında çok yalancı diye yazılır.”(Buhârî, Edeb 69; Müslim, Birr 103)
“Münafığın (ikiyüzlünün) belirtisi üçtür: konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman emanete ihanet eder.” (Buhari, İman, 24)	“Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman emanete ihanet eder.” (Buhari, İman, 24)
“Bizi aldatan bizden değildir.” (Müslim, İman, 43)	“Bize silah çeken bizden değildir. Bizi aldatan da bizden değildir.”(Müslim, İman, 164) Şu rivayet kullanılırsa daha uygun olur: Resulullah (sas) pazarda bir buğday yığınınına uğradı. Elini buğday yığınının içine daldırdı, parmakları ıslandı. Bunun üzerine satıcıya: “Ey ekin sahibi! Bu ıslaklık nedir?” diye seslendi. Adam: “Ey Allah’ın Resulü! Yağmur ıslattı” diye cevap verince, Resulullah (sas) şöyle buyurdu: “İnsanların görüp aldanmaması için o ıslak kısmını ekinin üstüne çıkarsaydın ya! Kim bizi aldatırsa bizden değildir.” .”(Müslim, İman, 164)
“Birbirinize kin gütmeyiniz, birbirinizi kıskanmayınız, birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olunuz. Bir Müslüman için kardeşini üç günden fazla terk etmek, yani ona küsmek doğru olmaz.” (Buhari, Edep, 57)	“Birbirinize kin beslemeyin, bir birinizi kıskanmayın, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun. Müslüman bir kimsenin Müslüman kardeşine üç günden fazla küs durması helal olmaz.” (Buhârî, Edep, 57-58)
“Kıskançlıktan kaçınınız. Çünkü ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi kıskançlık da iyi işleri yok eder, bitirir.” (İbnMace, Zühd, 22)	“Kıskançlık, ateşin odunu yiyip (yakıp) yok ettiği gibi iyilikleri (sevapları) yer bitirir. Sadak ise suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları temizleyip yok eder. Namaz mü’minin nurudur, oruç ise (onu) ateşten koruyan bir kalkandır.” (İbnMace, Zühd, 22)
“Şu iki kişi dışında hiç kimseye imrenmek doğru değildir: Bunlardan biri, Allah’ın kendisine verdiği doğru bilgiyi uygulayan ve bunu başkasına da öğreten bilge kişi; diğeri de Allah’ın kendisine verdiği malı hak yolda harcayan zengin ve cömert kişidir.” (Buhari, İlim, 15; Zekat, 5; Ahkam, 3)	“Şu iki kişi dışında hiç kimseye imrenmek doğru değildir: Bunlardan biri, Allah’ın kendisine verdiği malı hak yolda harcamayı başaran kişi; diğeri de Allah’ın kendisine verdiği ilim ve hikmeti uygulayan ve bunu başkasına da öğreten kişidir.” (Buhari, İlim, 15; Zekat, 5; Ahkam, 3; Müslim, Müsafirîn, 268)

“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona haksızlık yapmaz, onu mahrum bırakmaz, onu hor görmez. Kişiye kötülük olarak Müslüman kardeşini hor görmesi yeterlidir. Her Müslümanın malı, kanı ve namusu (onuru) diğer Müslümanlarca korunmalıdır. Allah sizin şekillerinize ve kalıplarınıza bakmaz, kalplerinize ve amellerinize bakar.” (Buhari, Nikah, 45; Edep, 57,58; Feraiz, 2; Müslim, Birr, 28-34)	“Birbirinize hasetlik etmeyin, birbirinize karşı müşteri kızıştırmayın, birbirinize buğzetmeyin ve birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun. Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona haksızlık yapmaz, onu yardımsız bırakmaz, onu hor görmez. Kişiye kötülük olarak Müslüman kardeşini hor görmesi yeterlidir. Her Müslümanın malı, kanı ve namusu (onuru) diğer Müslümana haramdır. Allah sizin şekillerinize ve kalıplarınıza bakmaz, kalplerinize ve amellerinize bakar.” (Müslim, Birr, 33-34; Ayrıca; Buhari, Nikah, 45; Edep, 57,58; Feraiz, 2)
“Bir kimseye günah olarak Müslüman bir kardeşini küçümsemesi yeter.” (Buhari, Edep, 57)	“Birbirinize haset etmeyin. Müşteri kızıştırmayın. Birbirinize kin tutmayın. Birbirinize sırt çevirmeyin. Biriniz diğerinin pazarlığı üzerine satış yapmasın. Kardeş olun ey Allah'ın kulları! Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu yardımsız bırakmaz. Onu hor görmez. —Uç defa kalbine işaret ederek—Takva şuradadır. Kişiye kötülük namına müslüman kardeşini küçük görmesi yeter. Müslümanın her şeyi, kanı, malı ve ırzı(onuru, namusu ve şerefi) müslümana haramdır.” (Müslim, Birr ve Sıla, 32)
Peygamberimiz bir gün “Kalbinde zerre kadar kibir buluna kimse, Cennete giremez.” buyurdu. Ashabın'dan Malik b. Mirare, “Ya Resulallah! İnsan, elbisesinin ve ayakkabısının, güzel olmasını sever.” dedi. Resul-i Ekrem de “Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek, insanları hor görmektir.” buyurdular. (Riyazü's-Salihin tercümesi, 2/44)	Peygamberimiz bir gün “Kalbinde zerre kadar kibir buluna kimse, Cennete giremez.” buyurdu. Ashab'dan bir zat, “Ya Resulallah! İnsan, elbisesinin ve ayakkabısının, güzel olmasını sever.” dedi. Resul-i Ekrem de “Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir ise hakkı inkar etmek ve insanları küçük görmektir.” buyurdular. (Müslim, İman, 147; Tirmizî, Birr, 61)
“Kimse kimseye eziyet etmesin, kimse kimseye karşı böbürlenmesin.” (Ebu Davud, Edep, 48)	“Allah bana tevazu sahibi olmanızı emir buyurdu. Dolayısıyla kimse kimseye eziyet etmesin, kimse kimseye karşı böbürlenmesin.” (Müslim, Cennet, 64; Ebu Davud, Edep, 48)
“Zandan çok sakınınız...Ayıp araştırmayınız, kusur gözetmeyiniz...” (Buhari, Edep, 57)	“Zanda bulunmaktan sakının. Çünkü zan, sözün en yalanıdır. Birbirinizin ayıbını araştırmayın, birbirinizin kusurunu gözetmeyin, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize karşı kin beslemeyin ve birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Kardeşler olunuz.” (Buhari, Edep, 57)
“Müslümanların kusurlarını örten kimsenin Allah da dünya ve ahirette ayıplarını örter.” (Tirmizi, Birr, Sıla, 30)	“Kim bir müslümanın dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse, Allah da onun ahiret sıkıntılarında bir sıkıntısını giderir. Kim darda kalan bir müslümanın imdadına yetişirse, Allah da hem dünyada hem de ahirette onun imdadına yetişir ve işlerini kolaylaştırır. Kim de dünyada bir müslüman kardeşinin bir kusurunu örterse, Allah da dünya ve ahirette onun ayıplarını örter. Kul kardeşinin yardımında bulundukça Allah da o kuluna yardımcı olur.” (Tirmizi, Birr ve Sıla,

	19)
“Büyüklerine hürmet etmeyen ve saygıda bulunmayan bizden değildir.” (Tirmizi, Birr, 15)	<i>Rasûlullah'ı (sas) görmek üzere yaşlı bir adam gelmişti, orada bulunanlar ona yer açmayı geciktirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (sas) şöyle buyurdular: “Küçüklerimize karşı şefkatli olmayan, büyüklerimize de saygı göstermeyen bizden değildir.” (Tirmizi, Birr ve Süla, 15)</i>

3.3.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

6. sınıf seviyesinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisleri, öğrencilerin dil ve kavram gelişimleri açısından incelediğimizde, toplam 13 tane hadis kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sayıyı diğer sınıf seviyelerinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadis sayısıyla karşılaştırdığımızda, 4. ve 5. sınıf düzeylerine göre daha fazla hadis kullanıldığı dikkatimizi çekmektedir. Bu durumun öğrencinin bilişsel gelişim dönemlerinin dikkate alınmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

6. sınıf seviyesinde ahlak öğrenme alanında kullanılan ayetlerde genel olarak sade ve akıcı bir dil kullanılmıştır. “İslamiyet’in sakınmamızı istediği bazı kötü davranışları belirterek ayet ve hadislerden örnekler verir.”, “İslamiyet’in sakınmamızı istediği bazı kötü davranışların bireysel ve toplumsal zararlarını irdeler.”, “Kötü davranışlardan sakınmaya istekli olur.”, “İslamiyet’in sakınmamızı istediği davranışların bireyde görülme nedenlerini araştırarak bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunur.”

6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ahlak öğrenme alanında “İslam Dininin Sakınılmasını İstediği Davranışlar” ünitesinde yer verilen hadislerde, genel olarak öğrencilerin gelişim dönemleri itibarıyla algılayamayacakları, seviyelerine uygun olmayan bir konu ya da kavramın olmadığı ve dinî gelişim nitelikleri açısından genel olarak öğrencilerin seviyelerine hitabeden ayetlerin yer aldığı görülmüştür.

“Ahlak” öğrenme alanıyla ilgili olarak verilen hadislerin özenle seçildiği ve anlamlarının öğrencilerin anlayacağı şekilde sade bir anlatımla sunulduğu söylenebilir. 6. sınıf ders kitabında haset etmekle ilgili olarak; “*Birbirinize kin gütmeyiniz, haset etmeyiniz, birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olunuz.*” ve yalan söyleme ve hile yapmakla ilgili olarak; “*Bizi aldatan bizden değildir.*” hadisleri gayet açık ve sade bir şekilde verilmiştir. (Şimşek, 2012: 204)

“Bizi aldatan bizden değildir.” hadisinde Peygamberimiz yalan konuşmanın ve hile yapmanın Müslümanlara yakışmayan davranışlar olduğunu belirtmiştir.

“Kötü Zanda Bulunmak” konusunda kullanılan “Zandan çok sakınınız. Ayıp araştırmayınız, kusur gözetmeyiniz.” Hadisi bizlere kötü zandan sakınmamamızın günah olduğunu vurgulamaktadır. Bizlerde dinimizin öğütlerine uymalı, insanların birbirleriyle iyi şekiller kurmasını engelleyen kötü zanda bulunmaktan kaçınmalıyız. Kesin bilgiye sahip olmadığımız kişi ve konular hakkında hemen yorum yapmamalıyız. İnsanların davranışlarını iyi niyetle değerlendirmeye çalışmalıyız.

Ünitede geçen hadisleri, kullanılan konu ve kavramları öğrencilerin dil ve kavram gelişimlerine uygunluğu açısından incelediğimizde, ünite başlığı altında kullanılan hadislerde yer alan “münafık, gıybet, kin gütmek, mahrum etmek, hor görmek, hürmet etmek” gibi kelime ve/veya kavramların 6. sınıf öğrencisinin dil gelişimleri açısından anlaşılması zor kelimeler oldukları düşünülebilir.

3.3.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

6. sınıf seviyesinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin öğrencilerin ahlaki gelişimlerine uygunluğu açısından değerlendirilmesinde diğer sınıf seviyelerinde olduğu gibi yine modern psikolojinin bulgularından ve Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramının verilerinden yararlanacağız. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretiminin başladığı dördüncü sınıftan itibaren bireyler son çocukluk dönemini, bir başka ifadeyle de somut işlemler dönemini yaşarlar. Ahlaki gelişim düzeyi olarak, Kohlberg’e göre geleneksel düzeyde bir ahlâkî yapıya sahiptirler. Bu düzey; ilk olarak, karşılıklı kişiler arası beklentiler, ilişkiler ve kişiler arası uyma evresi ile ikinci olarak da toplumsal sistem ve vicdan evrelerinden oluşur. Bu doğrultuda, “İslam Dininin Sakınılmasını İsteddiği Davranışlar” ünitesinin içerdiği, “Yalan söylemek ve hile yapmak”, “Gıybet ve İftira”, “Hırsızlık”, “Kıskançlık (Haset)”, “Alay Etmek”, “Büyüklene (Kibir)”, “Kötü Zanda Bulunmak”, “Başkalarının Kusurlarını Araştırmak”, “Anne, baba ve büyüklere saygısızlık” konu başlıkları, öğrencilerin bulundukları ahlaki gelişim düzeylerinin bir gereği olan “vicdan” evresini desteklemektedir. Çünkü bu aşamada öğrenci, sakınması gereken davranışları öğrenir ve sosyal yaşamında bu davranışlarla karşılaşsa vicdanen rahatsız olması ve bu davranışlara karşı koyması beklenir. (Güner, 2010: 99)

“Yalan Söylemek ve Hile Yapmak” konusu da öğrenciler arasında sıkça rastlanan bir durumdur. Özellikle zor durumda kaldıklarında yalana sıkça başvurma eğiliminde olan öğrencilere bu konular anlatılırken hadislerden örnekler vermek daha etkili olacaktır. “Doğru sözlülük; iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Yalan; kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür.” Peygamberimiz, “Bizi aldatan bizden değildir.” Buyurarak yalan konuşmanın ve hile yapmanın Müslümanlara yakışmayan davranışlar olduğunu belirtmiştir. Toplumun huzurlu olabilmesi ancak insanların birbirlerine güven duymaları ile mümkündür. Bu nedenle bizler, yalan ve hileden kaçınmalıyız. Kendimize yapılmasını istemediğimiz şeyleri başkalarına da yapmamalıyız. Bu hadisler de kendilerine uygun bir sosyal çevre kurma eğiliminde olan ve sosyal ilişkilerinde çevrenin beklentilerine karşılık verme eğiliminde olan öğrencileri ahlaki gelişim yönünden destekleyecek hadislerdir.

3.3.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi

3.3.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu

Tablo 7: Altıncı Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi“İslam Dininin Sakınılmasını İstedığı Davranışlar” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler

Konular	Kazanımlar	Beceriler	Kavramlar	Değerler
1. Yalan Söylemek ve Hile Yapmak	1. İslamiyet’in sakınmamızı istediği bazı kötü davranışları belirterek ayet ve hadislerden örnekler verir.	Araştırma Problem çözme Eleştirel Düşünme İletişim ve empati Sosyal Katılım Kur’an-ı kerim mealini kullanma	Yalan Doğruluk Güzellik Huzur İyilik Güven Gıybet İftira Çekiştirme Dedikodu Cehalet Şiddet Soygun Haram Hırsızlık Çalma Kapkaç Kıskançlık Haset Çekememezlik Gıpta Adalet Kötü zan Sorumluluk	Doğruluk Dürüstlük Saygı Mütevazı olmak Duyarlılık İyi niyet Hakseverlik Fedakârlık Görgülü olmak Güvenirlilik
2. Gıybet ve İftira	2. İslamiyet’in sakınmamızı istediği bazı kötü davranışların bireysel ve toplumsal zararlarını irdeler. 3. İslamiyet’in sakınmamızı istediği davranışların bireyde görülme nedenlerini araştırarak bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunur. 4. Sakınılması gereken davranışlar konusunda öz değerlendirmede bulunur. 5. Felak suresini ezbere okur ve anlamını söyler.			
3. Hırsızlık				
4. Kıskançlık (Haset)				
5. Alay Etmek				
6. Büyükleme (Kibir)				
7. Kötü Zanda Bulunmak				
8. Başkalarının Kusurlarını Araştırmak				
9. Anne, Baba ve Büyüklere Saygısızlık				
10. Kötü Davranışlar Karşısında Duyarsız Kalmayalım				
11. Felak Suresi ve Anlamı				

3.3.5. Genel Değerlendirme

Şu ana kadar İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında Ahlak öğrenme alanında 6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki 5. ünite olan “İslam Dininin Sakınılmasını İsteddiği Davranışlar” başlıklı ünite de kullanılan hadisler din öğretimi açısından değerlendirilmiştir. Kullanılan ayetler genel anlamda öğrencilerin dil ve kavram gelişimlerine uygundur.

Ahlak öğretiminde çok önemli bir kavram olan “doğruluk ve dürüstlük, saygı ve sevgi, emaneti korumak, görgülü olmak, sorumluluk, sözünde durmak” kavramlarına yer verilmesi din ve ahlak öğretimi açısından önemlidir. İlköğretim 6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, öğretim programında aynı ünite için belirtilen kazanım, beceri, kavram ve değerleri genel olarak gerçekleştirebilecek düzeydedir. Hadisler konu başlıklarını destekleyecek şekilde içeriğe uygun ve anlaşılırdır.

Hadisler "Kütüb-ü Sitte" olarak bilinen temel hadis kaynaklarından alınmaya çalışılmakla beraber, bir hadisin kaynağı olarak temel hadis kaynakları yerine temel kaynaklardan olmayan Riyazu's-Salihîn'in kullanılması bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu çalışmamızda kaynak olarak Riyazu's-Salihîn yerine hadislerin geçtiği temel kaynaklar verilmiştir. Bu ünite de hadis rivayetinde bir metot olarak kullanılan "ihtisar" yani "hadislerin sadece konuyla ilgili kısımları alınmak suretiyle kısaltılması" anlayışı benimsenerek konuyla doğrudan ilgili olmayan bölümler alınmamıştır.

Sonuç olarak altıncı sınıf ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin içeriği incelendiğinde genel olarak, öğrencilerin gelişim dönemleri itibarıyla algılayamayacakları, seviyelerine uygun olmayan bir konu ya da kavramın olmadığı ve dinî gelişim nitelikleri açısından da öğrencilerin seviyelerine hitabeden hadislerin yer aldığı tespit edilmiştir.

3.4. YEDİNCİ SINIF AHLAK ÖĞRENME ALANINDA KULLANILAN HADİSLERİN DİN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.4. 1. Yedinci Sınıf 5. Ünite “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

7. Sınıf DKAB ders kitabında ahlak öğrenme alanında “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” ünitesinde kullanılan hadislerin metin ve tercümeleri Tablo 8’ de gösterilmiştir.

Tablo 8: Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi“İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

Hadislerin 7. Sınıf DKAB Ders Kitabındaki Kullanımı	Hadislerin Tam Metin Tercümesi
“İçki, bütün kötülüklerin anasıdır.” (Suyuti, el-Camiu’s-Sağır, C 1, s. 26)	“İçki, bütün kötülüklerin anasıdır.” (Suyuti, el-Camiu’s-Sağır, H. No: 4141-4142)
“Hastalık gelmeden önce sağlığın, ihtiyarlık gelmeden önce gençliğin ve ölüm gelmeden önce hayatın değerini bilin...” (Buharî, Tecrid-i Sarih Tercümesi, C 12, s. 176)	Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Beş şey gelmeden önce beş şeyin kıymetini bil: İhtiyarlık gelmeden gençliğin, hastalık gelmeden sağlığın, fakirlik gelmeden zenginliğin, işler sıkışmadan boş vaktin, ölüm gelmeden hayatın...” (Hakim, Müstedrek, H. No: 7846; Suyuti, el-Camiu’s-Sağır, H. No: 1210)
“Her sarhoş edici haramdır. Çoğu içildiği zaman sarhoş eden şeyin azının içilmesi de haramdır.” (Buharî, Eşribe, 4)	“Sarhoşluk veren her içecek haramdır.” (Buharî, Eşribe, 4)
“En değerli kazanç, kişinin kendi elinin emeğiyle kazandığıdır.” (Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 4, 141)	“Hiçbir kimse, kendi el emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah’ın Peygamberi Dâvûd (as) da kendi elinin emeğini verdi.” (Buharî, Buyû, 15)

3.4.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

7. sınıf seviyesinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisleri, öğrencilerin bilişsel/dil ve kavram gelişimleri açısından incelediğimizde, toplam 4 tane hadis kullanıldığı tespit edilmiştir.

7. sınıf öğrencisi yaklaşık olarak on üç yaşındadır. Bu yaştaki çocuk, soyut düşünce kabiliyetini kazanarak, yetişkinlerin anlayış biçimlerini kavramaya başlar ve artık soyut kavramları da anlamakta zorlanmaz. Bu dönem çocuğunun gelişim görevi, olgun bir yetişkinin bütün özelliklerini kazanmak, yani yetişkinlerin sahip olduğu değerleri oluşturmaktır. Bu sebeple, kişiliğini sınamakta ve zihinsel faaliyetlere daha fazla önem vermektedir. Birey, içinde bulunduğu çalkantılı yapıyı bu şekilde dengelemek istemektedir. (Gander vd., 2004: 458-466) Bu bağlamda, konularla ilgili kullanılan hadislerin bu dönem çocuğunun şüphelerine ne kadar çözüm ürettiği veya bu yapıda bir çocuğun ne kadar ilgisini çekebildiğini incelemek gerekir.

Kötü alışkanlıklar neticesinde yaşanan üzücü ve toplumu sarsıcı olaylar ve maddi imkânlarımızı kötü alışkanlıklara değil de kendi ihtiyaçlarımızı karşılamak ya da insanlara yardımcı olmaya çalışmak için harcasak daha iyi olmaz mı diye, zihinsel

bir etkinlik olarak konuyu sebep sonuç ilişkisi içinde ele alsak bu dönem çocuğunun bilişsel yapısına daha çok hitap edebiliriz.

Bu doğrultuda, “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” ünitesinde yer alan hadisleri incelediğimizde; “Alkollü İçki İçmek” konu başlığı altında yer verilen “İçki, bütün kötülüklerin anasıdır.” Hadisi alkolün bir çok günaha zemin hazırlayan, akli melekeleri dumura uğratan, ailede ve toplumda büyük hasarlara neden olan, önemli maddi imkânların heba edilmesine ve can kayıplarına yol açan özelliğine vurgu yapmaktadır. Dinimiz, akı, canı, nesli, malı ve dini korumayı esas almış, bu değerlere herhangi bir şekilde zarar verilmesini de yasaklamıştır. Bu değerlere zarar veren davranışların başında da alkollü içkiler gelmektedir. Alkollü içkiler, beyin ve merkezi sinir sistemi üzerinde etki yaparak insan zekâsını ve karar verme yeteneğini olumsuz yönde etkiler. İnsan iradesini zayıflatır. Sorumluluklarını aksattırır. (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf Ders Kitabı, 2009: 109)

Bu şekilde kullanılarak hadis, konu içinde işlevsel bir nitelik kazanmıştır. Öğrenciler, öğrendikleri bilgilerle hadisten ilke ve kavramlar çıkaracaklardır. Öğrencilerin bilişsel gelişimine de katkı sağlayacak faydalı bir etkinliktir. Hadisin konuyla bağlantısını kurmalarında ve ayeti daha iyi kavramaları açısından öğrencilere faydalı olacaktır.

Diğer bir hadiste, kötü alışkanlıkların gençlik, sağlık gibi önemli zenginlikleri tükettiği, dolayısıyla insanın sahip olduğu bu nimetlerin kıymetini bilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Son hadiste ise, kişinin kendi el emeğinin değerine vurgu yapılarak tembellik, başkalarının sırtından geçinme ve kolaycılık gibi kötü alışkanlıkların ortadan kaldırılması gerektiği anlayışının öğrencilere kazandırılması açısından önemlidir.

3.4.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

7. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında yer verilen “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” ünite başlığı altında yer alan hadisleri incelediğimizde, genel olarak öğrencileri iyi davranmaya ve kötü alışkanlıklardan sakınmaya özendiren hadislerle yer verildiği dikkatimizi çekmektedir. Hadisler çerçevesinde, güzel davranışlarda bulunmanın ilk nedeninin “Allah’ın hoşnutluğu” nu kazanmak olduğunun belirtilmesi, öğrencileri iyi

davranmaya yönlendirmesi açıdan önemlidir. Bu dönem yas grubunun ahlaki gelişim düzeyini geliştirebilecek niteliktedir. İnsanın cezadan kurtulmak için değil de, daha manevi değerler için ahlaklı olması gerektiği fikri öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini yükseltecektir.

7. sınıf öğrenme alanında ergenlik dönemine geçişle birlikte içki, kumar, uyuşturucu, sigara gibi zararlı alışkanlıklara yönelimin artabileceği düşünülerek, bu kötü alışkanlıkların bireyle birlikte toplumda meydana getirebileceği zararlar üzerinde durulmuş, başkalarına zarar vermenin kul hakkı ihlali anlamına geleceğinin belirtilmesiyle de öğrencilerin tutumlarında ve davranışlarında daha duyarlı olmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

3.4.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi

3.4.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri Desteklemeleri Açısından Uygunluğu

Tablo 9: Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi“İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler

Konular	Kazanımlar	Beceriler	Kavramlar	Değerler
1.Alkolik İçki İçmek	1. İslam dininin yasakladığı kötü alışkanlıkları ayet ve hadislerden örneklerle açıklar. 2. Kumar, alkolü içki ve uyuşturucunun bireysel ve toplumsal zararlarını örneklerle açıklar. 3. Sigaranın birey ve toplum sağlığı açısından zararlarını araştırarak çevresinden örnekler verir. 4. Kötü alışkanlık ve davranışların nasıl başladığını kavrar. 5. Kötü alışkanlık ve davranışlardan kaçınmaya yönelik çözüm önerilerinde bulunur. 6. Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihmal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur.	Araştırma Mekân Problem çözme İletişim ve empati Eleştirel düşünme Sosyal katılım Kur'an-ı kerim mealini kullanma	Haram Kumar Kul hakkı Kötü alışkanlık	Sorumluluk Bağımsızlık Haklara saygı Sağlıklı olmaya özen gösterme
2.Uyuşturucu Kullanmak				
3. Kumar Oynamak				
4. Kötü Alışkanlıklar Nasıl Başlar?				
5. Kötü Alışkanlıklar ve davranışlardan Nasıl Korunalım				
6. Başkalarına Zarar Vermek: Kul Hakkı				

3.4.5. Genel Değerlendirme

Şu ana kadar İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında Ahlak öğrenme alanında 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki 5. ünite olan “ İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” başlıklı ünite de kullanılan hadisler eğitim- öğretim açısından değerlendirilmiştir.

Ahlak öğretiminde çok önemli değerler olan “Sağlıklı olmaya özen gösterme, bağımsızlık, sorumluluk ve haklara saygı” değerlerine yer verilmesi din ve ahlak öğretimi açısından önemlidir. İlköğretim 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, öğretim programında aynı ünite için belirtilen kazanım, beceri, kavram ve değerleri genel olarak gerçekleştirebilecek düzeydedir.

Sonuç olarak yedinci sınıf ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin içeriği incelendiğinde genel olarak, öğrencilerin gelişim dönemleri itibarıyla algılayamayacakları, seviyelerine uygun olmayan bir konunun olmadığı, dinî gelişim nitelikleri ve eğitim-öğretim açısından da öğrencilerin seviyelerine hitabeden hadislerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu ünite de diğer sınıflardan farklı olarak "Kütüb-ü Sitte"nin dışında yer alan ve muteber hadis kaynaklardan olan Ahmet b. Hanbel'in Müsned'i ve temel kaynaklarda yer alan hadisleri toplama çalışmalarından olan Suyutî'nin Camiu's-Sağîr'inden de hadis alınmıştır. Ayrıca Buharî hadisi olmayan bir hadis için Tecrîd-i Sarîh Tercümesi'nin kaynak gösterilmesi, hadisin Buharî'de geçtiğini zannettirmektedir ve bu durum hadis usulü kriterleri açısından önemli bir eksiklik olarak kabul edilebilir.

3.5. SEKİZİNCİ SINIF AHLAK ÖĞRENME ALANINDA KULLANILAN HADİSLERİNDİN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.5.1. Sekizinci Sınıf 5. Ünite “Din ve Güzel Ahlak” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

8. Sınıf DKAB ders kitabında ahlak öğrenme alanında “Din ve Güzel Ahlak” ünitesinde kullanılan 23 hadisin tam metin tercümeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: Sekizinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi “Din ve Güzel Ahlak” Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadisler

Hadislerin 8. Sınıf DKAB Ders Kitabındaki Kullanımı	Hadislerin Tam Metin Tercümesi
“Onun ahlakı Kur'an'dı.” (Müslim, Müsafirîn,	"...Sa'd b. Hişam Hz. Aişe'ye: "Ey mü'minlerin

139)	annesini! Bana Rasûlullah'ın (sas) ahlakını anlat" dedi. Hz. Aişe: "Sen Kur'an okuyorsun değil mi? diye sorunca Sa'd: "Evet okuyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Aişe de: "Onun ahlakı Kur'an'dı" dedi..." (Müslim, Salatu'l-Müsafirîn, 139; Nesaî, Kıyamu'l-Leyl, 2)
"Ben yalnız güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." (İmam Malik, el-Muvatta, Hüsni'l-Hulk, 8)	"Ben yalnız güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." (İmam Malik, el-Muvatta, Hüsni'l-Hulk, 8)
"Müminlerin iman yönünden en üstünü, ahlakı en güzel olandır." (Ebu Davut, Sünen, 15)	"Müminlerin iman yönünden en üstünü, ahlakı en güzel olandır." (Buharî, Edeb, 38; Ebu Davud, Sünnet, 16)
"Müslüman, elinden ve dilinden herkesin güven içinde olduğu kimsedir." (Tirmizî, İman, 2)	"Müslüman, elinden ve dilinden müslümanların güven içinde olduğu kimsedir. Mü'min ise, insanların canları ve malları hususunda güvendikleri kişidir." (Tirmizî, İman, 2)
"Münafıklığın alameti (belirtisi) üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, kendisine emanet edildiğinde hıyanet eder ve söz verdiğinde sözünde durmaz." (Buharî, İman, 24)	"Münafıklığın alameti (belirtisi) üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünde durmaz ve kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet eder." (Buharî, İman, 24)
Hz. Peygamber, kendisinden öğüt almak isteyen kimseye, "Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol..." buyurdu. (Müslim, İman, 3)	Süfyan b. Abdullah şöyle dedi: "Ya Rasûlallah! Bana İslam ile ilgili öyle bir şey söyle ki, onu senden başkasına sormaya ihtiyaç hissetmeyeyim" dedim. Rasûlullah (sas); "Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol" buyurdu. (Müslim, İman, 3)
"Doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete ulaştırır..." (Buharî, Edeb, 69)	"Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk iyiliğe yöneltir, iyilik de cennete ulaştırır. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında siddik diye kaydedilir. Yalancılık günaha sürükler. Günah da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında kezzâ (yalancı) olarak kaydedilir." (Buharî, Edeb, 69; Müslim, Birr, 103-105)
"...Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. Yardıma muhtaç olduğunda onu yalnız ve yardımsız bırakmaz. Onu hor görmez, küçük düşürmez..." (Müslim, Birr ve Sıla, 32)	"Birbirinize haset etmeyin. Müşteri kızıştırmayın. Birbirinize kin tutmayın. Birbirinize sırt çevirmeyin. Biriniz diğerinin pazarlığı üzerine satış yapmasın. Kardeş olun ey Allah'ın kulları! Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu yardımsız bırakmaz. Onu hor görmez. —Uç defa kalbine işaret ederek—Takva şuradadır. Kişiye kötülük namına müslüman kardeşini küçük görmesi yeter. Müslümanın her şeyi, kanı, malı ve ırzı(onuru, namusu ve şerefi) müslümana haramdır." (Müslim, Birr ve Sıla, 32)
"...Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Bir Müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter." (Buharî, Mezalim, 3)	"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez ve onu düşmana teslim etmez. Kim Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim bi Müslümanın bir sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter." (Buharî, Mezalim, 3; Müslim, Birr ve Sıla, 58)
Hz. Muhammed, —Sadaka vermek her Müslümanın görevidir, buyurdu. Yanında bulunanlar,	Rasûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Her Müslümanın sadaka vermesi gerekir." Orada bulunan sahabe:

—Sadaka verecek bir şey bulamazsa, dediler. —Bir yerde ücretle çalışır hem kendisine faydalı olur hem de sadaka olarak verir. —Buna gücü yetmezse, —Darda kalana, ihtiyaç sahibine yardım eder. —Buna da gücü yetmezse, —İyilik yapmayı tavsiye eder. —Bunu da yapamazsa, —Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da onun için sadakadır, buyurdu. (Buharî, Zekât, 30)	"Ey Allah'ın Peygamberi! Sadaka verecek bir şey bulamazsa?" dediler. O (sas): <i>"Bir yerde ücretle çalışır, hem kendisine faydalı olur hem de sadaka olarak verir"</i> buyurdu. Sahabe: <i>"Buna gücü yetmezse?"</i> dediler. <i>"Darda kalana ihtiyaç sahibine yardım eder"</i> buyurdu. Sahabe: <i>"Buna da gücü yetmezse?"</i> dediler. <i>"İyilik yapsın ve kötülük yapmaktan uzak dursun. Bu da onun için sadakadır"</i> buyurdu. (Buharî, Zekât, 30)
"Hepiniz çobansınız (sorumlusunuz) ve her birinizin sorumlu olduğu alanlar vardır. Yönetici üstlendiği görevden sorumludur. Kişi ailesinin koruyucusu ve çocukluğundan sorumludur. Kadın, eşinin, evinin koruyucusu ve ailede bulunanlardan sorumludur..." (Buharî, Cuma, 1)	"Hepiniz yükümlülükleri olan birer çobansınız ve her birinizin korumanız altında bulunan ve bakmakla yükümlü olduğunuz kişilerden ve işlerden sorumlusunuz. Yönetici üstlendiği görevden ve halkından sorumludur. Kişi ailesinin koruyucusudur ve çocukluğundan sorumludur. Kadın, evinin koruyucusudur ve ailede bulunanlardan sorumludur. Çalışanlar işverenin malını korumakla yükümlüdürler." (Buharî, Cuma, 11)
"Hiç kimse kıyamet günü, ömrünü nerede ve nasıl geçirdiğinden, gençliğini nerede ve nasıl değerlendirdiğinden, malını nasıl kazanıp nerelere harcadığından, elde ettiği bilgi ile ne yaptığından sorguya çekilmedikçe Allah'ın yüce katından ayrılamayacaktır." (Tirmizî, Kıyame, 1)	"İnsanoğluna kıyamet günü şu beş şeyden hesap sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdamaz: Ömrünü nerede tükettiğinden, gençliğini nerede yıpratmış olduğundan, malını nereden kazandığı ve onu nerelere harcadığından, elde ettiği bilgilere göre yaşayıp yaşamadığından." (Tirmizî, Kıyame, 1)
"... İki kişi arasında adaletle hükmetmen sadakadır..." (Buharî, Sulh, 11; Müslim, Zekât, 56)	"İnsanların her bir eklemi için her gün bir sadaka vermek gerekir. İki kişi arasında adaletle hükmetmen sadakadır. Bir kimseye bineğine binerken yardımcı olman veya yükünü hayvanına yüklemesine yardımcı olman bir sadakadır. Güzel söz söylemek sadakadır. Namaza giderken attığın her bir adım sadakadır. Gelip geçenleri rahatsız eden bir şeyi yoldan alıp atman sadakadır." (Buharî, Sulh, 11, Cihad, 128; Müslim, Zekât, 56)
"Adil devlet başkanı ve idareciler mahşer yerinde Allah'ın yüce lütfuna ve himayesine erecek olanların öncüleridir." (Müslim, İmare, 5)	"Verdiği hükümlerde, ailesinin ve halkının yönetiminde adaletli davranan yöneticiler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın katında nurdan yapılmış yüksek koltuklar üzerinde otururlar." (Müslim, İmare, 18)
Bir gün Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden bir kadın hırsızlık yapmıştı. Kadını cezalandırmaması için sahabelerden Üsâme'yi Peygamberimize gönderdiler. Bu duruma kızıp üzülen Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Nasıl oluyor da bazı kimseler, Allah'ın emri karşısında aracı olmaya kalkışıyorlar. Sizden öncekilerin mahvolmasının sebebi şudur: İçlerinden ileri gelen biri hırsızlık yapınca onu serbest bırakıyor, zayıf ve fakir bir kimse hırsızlık yapınca onu cezalandırıyorlardı. Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı onun da cezasını verirdim." (Buharî, Hudud, 11)	Mahzunoğulları kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyş'i bir hayli üzmüştü. Kureyşliler; "Bu kadın hakkında (cezalandırmaması için) Rasûlullah (sas) ile Üsâme'den başka kim konuşmaya cesaret edebilir ki?" Üsâme de Rasûlullah (sas) ile konuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'ın belirlediği cezalardan bir ceza hakkında aracılık mı ediyorsun?" Rasûlullah (sas) sonra ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: "Sizden öncekilerin mahvolmasının sebebi şudur: İçlerinden ileri gelen biri hırsızlık yapınca onu serbest bırakıyor, zayıf ve fakir bir kimse hırsızlık yapınca onu cezalandırıyorlardı. Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık

	yapsaydı onun da elinin kesilmesi cezasını verirdim.” (Buharî, Hudud, 12)
“...Allah, affeden bir kimsenin ancak şerefini artırır...” (Müslim, Birr ve Sıla, 89)	“Sadaka hiç bir malı eksiltmez. Allah, affeden bir kimsenin ancak şerefini artırır. Bir kimse Allah için tevazu gösterirse Allah onu ancak yükseltir.” (Müslim, Birr ve Sıla, 69)
Bir gün kendisiyle görüşmeye gelen ve heyecanlanan birisine; “Kardeşim, korkma, ben de senin gibi anası kuru et yiyen bir insanım.” demiştir. (İbn Mace, Et’ime, 30)	Bir adam Peygamber'in (sas) yanına geldi ve Onunla konuştu. Adam konuşurken korkudan titremeye başladı. Bunun üzerine adama; “Korkma, rahat ol. Ben bir kral değilim. Ben de tuzlanarak güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum.” buyurmuştur. (İbn Mace, Et’ime, 30)
“Kendisi için istediğini din kardeşi için de istemeyen kişi olgun mümin olamaz.” (Buharî, İman, 7)	“Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz.” (Buharî, İman, 7; Müslim, İman, 71-72)
“Ey insanlar, birbirinize selam verin, akrabanızı gözetin, yemek yedirin...” (Tirmizî, Et’ime, 45)	“Ey insanlar, selamı yaygınlaştırın, yemek yedin, akrabanızı gözetin, insanlar uykuda iken namaz kılın ki, selamete cennete giresiniz.” (İbn Mâce, Et’ime, 1)
“Şüphesiz sizin en iyiniz ahlak bakımından en iyi olanınızdır...” (Buharî, Menakıb, 23)	“Şüphesiz ahlakı en iyi olanlarınız, sizin en hayırlılarınızdandır.” (Buharî, Menakıb, 23)
Peygamberimiz, “İrmak veya deniz kenarında abdest alsanız bile suyu israf etmeyiniz.” buyurmuştur. (Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 181)	Peygamberimiz, “İrmak veya deniz kenarında abdest alsanız bile suyu israf etmeyiniz.” buyurmuştur. (Ahmet b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 181)
“Sağlık ve boş vakit, halkın çoğunun aldanıp değerlendiremediği iki nimettir.” (Buharî, Rikak, 1)	“Sağlık ve boş vakit, insanların çoğunun aldanıp değerlendiremediği iki nimettir.” (Buharî, Rikak, 1)
Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Beş şey gelmeden önce beş şeyin kıymetini bil: İhtiyarlık gelmeden gençliğin, hastalık gelmeden sağlığın, fakirlik gelmeden zenginliğin, işler sıkışmadan boş vaktin, ölüm gelmeden hayatın...” (Suyuti, el-Camiu’s-Sağır, s. 48)	Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Beş şey gelmeden önce beş şeyin kıymetini bil: İhtiyarlık gelmeden gençliğin, hastalık gelmeden sağlığın, fakirlik gelmeden zenginliğin, işler sıkışmadan boş vaktin, ölüm gelmeden hayatın...” (Hakim, Müstedrek, H. No: 7846; Suyuti, el-Camiu’s-Sağır, H. No: 1210)

3.5.2. Hadislerin Öğrencilerin Bilişsel/ Dil ve Kavram Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

8. sınıf seviyesinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisleri öğrencilerin bilişsel/ dil ve kavram gelişimleri açısından incelediğimizde, toplam 23 hadis kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sayıyı diğer sınıf seviyelerinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadis sayısıyla karşılaştırdığımızda, diğer sınıf seviyelerine göre en fazla hadise 8. sınıfta yer verilmiştir. Bu durumun öğrencinin gelişen bilişsel seviyesiyle soyut ifadeleri daha iyi anlayabileceği beklentisinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Birey, sekizinci sınıfa geldiğinde yaklaşık olarak on dört yaşındadır. Bu seviyede birey, artık aşama aşama çocukluktan kurtulup ergen olarak nitelenebilecek seviyeye ulaşır. Birey, artık yetişkinler gibi düşünmeyi, onlar gibi hareket etmeyi ister. Çünkü zihinde yaşanan bu gelişme vücutta yaşanan değişikliklerle de desteklenmektedir. (Gander vd., 2004: 445) Bu doğrultuda, “Din ve Güzel Ahlak” ünitesinde kullanılan hadisleri incelediğimizde, genel olarak öğrencilerin gelişim dönemleri itibariyle algılayamayacakları, seviyelerine uygun olmayan bir konu, kavramın olmadığı ve eğitim-öğretim nitelikleri açısından genel olarak çocukların seviyelerine hitabeden hadislerin yer aldığı görülmüştür. Bu sınıf düzeyinde öğrenciler, bilişsel gelişim düzeylerinin bir özelliği olarak olaylara eleştirel bakmayı tercih ederler, zihinleri şüphelerle doludur ve bu durum onların zihinsel gelişimine katkı sağlar.

3.5.3. Hadislerin Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

Bireyde, yaşı itibariyle bedensel ve zihinsel gelişim, belirgin bir hal almış ve çocuktan çok yetişkin bir insan görüntüsü hâkim olmaya başlamıştır. Ergenlik dönemiyle birlikte bireyin davranışlarında sosyal etki önem kazanmaktadır. Birey üzerinde oluşan sosyal etki daha çok akran grupları olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemde birey erdemi anlama noktasında yeni bir kıyaslama yapar. Ahlâk kuralları da bu yüzden katı ve değişmezlikten uzaktır. Düşüncedeki değişim ile birlikte daha soyut kavramların anlaşılması başarıldığı için birey davranıştaki niyetleri de düşünmeye başlar. (Mehmedoğlu, 2004: 89) Ayrıca düşünme gücündeki değişimin de bireyin ahlâkî değerlendirmelerindeki bu değişimlerde etkisi vardır. (Cüceloğlu, 1998: 352)

İlköğretim 8. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ahlak öğrenme alanında “Din ve Güzel Ahlak” ünitesi kapsamında güzel ahlakın konusu olan pek çok konu başlığına yer verilmiştir. İslam’da övülen ahlaki tutum ve davranışlardan bazıları olarak, “Doğruluk”, “Başkalarına Maddi Yardımda Bulunmak”, “Emaneti Korumak”, “Adaletli Olmak”, “Kardeşlik”, “Hoşgörü ve Bağışlama”, “Alçak gönüllülük”, “Sözünde Durmak”, “Görgülü Olmak” ve “İnsanlara İyi Davranmak ve Güzel Söz Söylemek” konuları hadislerle desteklenerek anlatılmıştır. Öğrencinin derste öğretilen bu konuları sebep-sonuç ilişkisi kapsamında zihninde değerlendirip

sonra da kendi bilişsel ve ahlaki düzeyi hangisiyse o şekilde bir davranış sergilemesi beklenmektedir. Kohlberg' in ahlak gelişimi kuramı açısından öğrencinin kanun ve düzen eğilimine uygun bir tercih yapacağı düşünülebilir. Çünkü bu yaş grubu ahlaki gelişim olarak kanun ve düzen eğilimindedir ve sayılan ahlaki tutum ve davranışlar herkes tarafından kabul gören ve desteklenen tutum ve davranışlardır. Bu tutum ve davranışlar aynı zamanda uyulması gereken birer kuraldır ve toplumsal huzur ve düzen için de gereklidir. Dolayısıyla öğrencinin geliştireceği tavır, vicdani değerlendirmeye varılan bir toplumsal sorumluluğun ifadesi de sayılabilir.

8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında yer verilen “Din ve Güzel Ahlak ” ünite başlığı altında yer verilen hadisleri incelediğimizde ünitenin ilk konusu, “Doğruluk” konu başlığı altında kullanılan “Allah’a inandım de, sonra dosdoğru ol...” “Doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de, cennete ulaştırır.” hadislerinde insanlar doğru yola teşvik edilmekte ve doğru yolda ilerleyen insanların cennetle mükâfatlandırılacağı söylenerek Allah’ın rahmetine güvenmeleri istenmektedir.

Doğruluk bütün iyiliklerin özüdür. Sözlerine inanılan, kendilerine güvenilen insanlar sevilir ve saygı görürler. Bu nedenle her zaman doğru olanı seçmeli ve doğrunun yanında yer almalıyız. (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı, 2009: 118)

“Emaneti Korumak” konu başlığı altında yer verilen “Münafıklığın alameti (belirtisi) üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, kendisine emanet edildiğinde hıyanet eder ve söz verdiğinde sözünde durmaz.” Hadis de emaneti korumanın, verdiği sözünde durmanın Müslümanların şiarı olması gerektiği vurgulanmaktadır. 8. sınıf öğrencilerinde ahlaki gelişim düzeyinin bir etkisi olarak adalet ve hak kavramları gelişmiştir. Bu hadis de emaneti koruyarak insanların hakkına ihanet edilmemesi vurgulanmıştır.

“Kardeşlik” konu başlığı altında yer verilen “Müslüman Müslümanın kardeşidir. Kardeş kardeşe zulmetmez. Yardıma muhtaç olduğunda onu yalnız ve yardımsız bırakmaz. Onu horlamaz, küçük düşürmez.” hadisinde müminlerin birbirleriyle kardeş olduğu bilgisi verilerek, dargın olanların arasının düzeltilmesi emredilmiştir.

“Sizden biriniz kendisi için istediğini din kardeşi için de istemedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz” hadisini ilke edinen müminler hayatları boyunca kardeşliğin en güzel örneklerini vermişlerdir. Mekke’den Medine’ye hicret eden müminlere kucak açan, onlara her türlü yardımı yapan Medineli Müslümanların fedakârlıkları Allah tarafından övgüye layık bulunmuş ve kardeşlik örneği olarak sunulmuştur. (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı, 2009: 123)

“Hoşgörü Ve Bağışlama” konusunda yer verilen “Allah affeden bir kimsenin ancak şerefini artırır.” Hadisi bağışlamanın insanı yücelttiğine dikkat çekmektedir.

“İnsanlara İyi Davranmak Ve Güzel Söz Söylemek ”konu başlığı altında Peygamberimiz “Şüphesiz sizin en iyiniz ahlak bakımından en iyi olanınızdır” buyurmuştur. Peygamberimizin hayatı güzel söz ve iyi davranış örnekleriyle doludur. Örnek bir insan olarak Hz. Muhammed, sözünde durmaya ve güvenilir olmaya önem vermiştir. (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı, 2009: 127)

Buradan hareketle öğrenci güzel söz söylemenin ve insanlara iyi davranmanın önemini zihninde somutlaştırarak daha da iyi anlayacaktır. Öğretimin günlük hayata uygulanabilmesi açısından ahlaki gelişim dönemleri itibari ile incelendiğinde öğrencilerin sosyal yaşantılarıyla bağlantı kurabilecekleri bir hadistir.

Son konu başlığı olan “Savurganlıktan Kaçınmak” konusunda yer verilen “İrmak veya deniz kenarında abdest alsanız bile suyu israf etmeyiniz.” ve “Sağlık ve boş vakit, insanların çoğunun aldanıp değerlendiremediği iki nimettir.” Hadislerinde Müslümanın hangi imkânlara sahip olursa olsun elindekinin saçıp savurmaması, her hal ve durumda mutedil olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca gençlik, boş vakit, sağlık ve zenginliğin insanın sahip olduğu en büyük nimetler olduğunu ve Allah'ın kuluna bahsettiği bu nimetlerin değerini bilip kendisinin, ailesinin, ülkesinin ve insanlığın yararına olacak şekilde değerlendirmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu konu başlığı altında yer verilen hadislerin hepsinde ortak olan nokta savurganlıktan kaçınılmasıdır. Ahlaki gelişim düzeyinin en belirgin özelliği 8. sınıf öğrencisinin sosyal yaşantılarıyla bağlantı kurabilecekleri hadislerdir. Çünkü bu dönem öğrencisi toplum tarafından kabul görmek için ve akran grubu tarafından onaylanabilmek için bilinçsiz harcamalar yapabilecek bir potansiyeldedir.

3.5.4. Hadislerin Eğitim-Öğretim Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi

3.5.4.1. Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerleri

Desteklemeleri Açısından Uygunluğu

Tablo 11: Sekizinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi“Din ve Güzel Ahlak”Ünitesinde Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Hadislerin Kullanıldıkları Konu, Kazanım, Beceri, Kavram ve Değerler

Konular	Kazanımlar	Beceriler	Kavramlar	Değerler
1.Din Güzel Ahlaklı Olmama Nasıl Katkı Sağlar?	1. Bireyin güzel ahlaklı olmasında dinin rolünü fark eder.	Araştırma İletişim ve empati Sosyal katılım Kur'an-ı kerim mealini kullanma Problem çözme Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma	Doğruluk Sorumluluk İrade Öğüt Güzel Ahlak	Doğruluk Sorumluluk İnfak Emanet riayet Kardeşlik Hoşgörü Bağışlama Alçak gönüllülük Sözünde durmak Görgülü olmak Savurganlıktan kaçınmak
2.İslamda Övülen Bazı Ahlakî Tutum ve Davranışlar	2. İslam'da esas kabul edilen ahlakî tutum ve davranışlara			
2.1.Doğruluk	Kur'an'dan ve Hz.Muhammed'in hayatından örnekler verir.			
2.1.1.Dini Bayramlarımız				
2.2. Başkalarına Maddi Yardımında Bulunmak	3. Ahlak olmanın birey ve toplumun hayatındaki önemini kavrar.			
2.3. Emaneti Korumak				
2.4. Adaletli Olmak	4. Ahlak olmayan tutum ve davranışlara yönelik çözüm önerilerinde bulunur.			
2.5. Kardeşlik				
2.6. Hoşgörü ve Bağışlama				
2.7. Alçak Gönüllülük				
2.8. Sözünde Durmak				
2.9. Görgülü Olmak				
2.10. İnsanlara İyi Davranmak ve Güzel Söz Söylemek				
2.11. Savurganlıktan Kaçınmak				

3.5.5. Genel Değerlendirme

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitim-öğretim programında Ahlak öğrenme alanında 8. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki 5. ünite olan “Din ve Güzel Ahlak” başlıklı ünite de kullanılan hadisler eğitim-öğretim açısından değerlendirilmiştir. Kullanılan hadisler genel anlamda öğrencilerin dil ve kavram gelişimlerine uygundur ancak; bazı terimlerin sadeleştirilerek kullanılması ya da parantez içinde verilecek olan ek bilgilerle desteklenerek öğrencilere sunulması hadis öğretimi açısından daha uygun olurdu.

Ahlak öğretiminde çok önemli değerler olan “adalet, alçakgönüllülük, bağışlama, doğruluk, emaneti korumak, görgülü olmak, güvenilirlik, hoşgörü, kardeşlik, merhamet, paylaşımcı olmak ve sözünde durmak” gibi değerlere yer verilmesi din ve ahlak eğitimi-öğretimi açısından çok önemlidir. İlköğretim 8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler, öğretim

programında aynı ünite için belirtilen kazanım, beceri, kavram ve değerleri genel olarak gerçekleştirebilecek düzeydedir.

Sonuç olarak, sekizinci sınıf ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin içeriği incelendiğinde genel olarak, öğrencilerine gelişim dönemleri itibarıyla algılayamayacakları, seviyelerine uygun olmayan bir konu ya da kavramın olmadığı ve eğitim-öğretim nitelikleri açısından da öğrencilerin seviyelerine hitabeden hadislerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu üniteye yer alan hadisler, genel olarak en güvenilir hadis kaynakları kabul edilen ve "Kütüb-ü Sitte" diye adlandırılan temel hadis kaynaklarından alınmıştır. Ancak birer hadis de en güvenilir kaynaklardan sayılan ve Buharî'nin ve Müslim'in Sahihleriyle aynı kategoride değerlendirilen İmam Malik'in Muvatta'sından, güvenilir hadis kaynaklardan olan Ahmet b. Hanbel'in Müsned'i ve temel kaynaklar üzerine yapılmış çalışmalardan olan Suyutî'nin Camiu's-Sağîr'inden alınmıştır. Bu ünite de hadis rivayetinde bir metot olarak kullanılan "ihtisar" yani "hadislerin sadece konuyla ilgili kısımları alınmak suretiyle kısaltılması" anlayışı benimsenerek konuyla doğrudan ilgili olmayan bölümler alınmamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

İlköğretim okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında kullanılan hadislerin eğitim-öğretim açısından, öğrencilerin bilişsel/ dil ve kavram, ahlaki gelişim düzeylerine uygunluğu, ünitenin öğretmeyi hedeflediği konu, kazanım, beceri ve değerleri ne oranda desteklediği, öğrencilerin sorun çözme, sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerini ne düzeyde etkileyebileceği ve hadislerin ünite içerisinde kullanım metodu ile ilgili aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır:

1- Ahlak öğrenme alanlarında toplam 56 hadis kullanılmıştır. Kitapların ahlak öğrenme alanlarında verilen hadisler, etkinliklerde atasözü ve ünlü düşünürlerimizin sözleriyle birlikte sıkça kullanıldığı tespit edilmiş ve bunlara çalışmamız içinde de yer verilmiştir.

2-Ders kitaplarında ahlak öğrenme alanında yer verilen hadislerde kullanılan dilin, içerdiği kelime ve kavramlardan dolayı genelde öğrencilerin dil gelişim seviyelerinin üzerinde olduğu düşünülmektedir. Hadislerde öğrencilerin anlamakta zorlanabileceği pek çok kelime, kavram ya da ifade bulunmaktadır. Bu kapsamda, ders kitaplarının sözlük bölümlerini incelediğimizde, hadislerde geçen ve öğrencilerin anlamakta güçlük çekebileceğini düşündüğümüz pek çok kavrama kitapların sözlük bölümlerinde yer verilmediği çalışmamızda tespit edilmiştir.

3- İncelenen kitaplarda ahlak öğrenme alanında yer verilen hadisler genelde öğrencilerin bilişsel düzeyine uygundur. Öğrenciler kendi sınıf seviyelerinde verilen konulara yabancı değildirler. Öğrenci yabancı olmadığı bu konular hakkında kitapta verilen hadisler doğrultusunda daha doğru bir eğitim öğretimle bilgilendirilmektedir. Bu anlamda konuların öğretilmesinde hadislerden yararlanılmaya çalışılmıştır.

4- DKAB ders kitaplarının ahlak öğrenme alanında yer verilen hadisler, öğrencilerin ahlaki gelişim düzeyine genelde uygundur. Ancak, Kohlberg' e göre, ahlaki gelişim sürecinde kişinin daha üst düzeyde ahlaki düşünmeye yönlendirilmesi gerekmektedir. (Çölgeçen, 2007: 338)

5- Konularda yer verilen hadislerin DKAB öğretim programında ahlak öğrenme alanında verilen beceri, kazanım, kavram ve değerleri genel olarak gerçekleştirebilecek düzeyde olmakla birlikte eksikliklerinin olduğu da görülmüştür. Ancak konular içerisinde yer verilen öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimlerini sağlayacak şekilde etkili kullanılmadığı, yetersizliklerinin olduğu tespit edilmiştir.

6- Ünitelerde yer alan hadisler, genel olarak en güvenilir hadis kaynakları olarak kabul edilen ve "Kütüb-ü Sitte" olarak adlandırılan temel kaynaklardan alınmıştır.

4.2. Öneriler

1- Ele alınan konularda yer verilen hadisler, sadece teorik bir şekilde metin içinde değil, daha çok pratiğe, yani davranışa dönük olmalı ve çocuğa öğrendiklerinin uygulanabilir bir yapıya sahip olduğu keşfettirilerek, öğretilen hadislerin çocuğun hayatında yer etmesi sağlanmalıdır.

2- Hadislerin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak için daha etkili ve verimli kullanımlar geliştirilmelidir.

3- DKAB ders kitaplarının sözlük bölümleri geliştirilerek, hadislerde kullanılan bazı kelime ve kavramların açıklamalarına sözlük bölümlerinde yer verilmelidir.

4- Hadislerde sık kullanılan kelime ve kavramlara ilişkin üniteler ve etkinlikler oluşturulmalı, ilgili üniteler içinde alt başlıklar halinde bunlara yer verilmelidir.

5- Kullanılan hadislerde öğrencilerin bilişsel/dil ve kavram gelişim süreçleri dikkate alınmalıdır. İnsanlar doğumdan ölüme kadar çeşitli gelişim evreleri geçirirler. Bilişsel ve dil alanlarındaki gelişimleri bunlardan ikisidir. Her bir evredeki bilişsel süreçler ve sahip olunan kelime dağarcığı farklıdır. Sözelimi; 6 yaşındaki bir çocukla 10 yaşındaki bir çocuğun algılama ve öğrenme durumları gelişim evrelerindeki farklılıklar nedeniyle aynı değildir. (Taştekin, 2002: 19) Bu ilke, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretiminde de benimsenmeli ve dikkate alınmalıdır.

6-Hadislerin bazılarında öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla yapılan resimlemeler, hadislerin içeriğine uygun bir şekilde açıklayıcı ve tamamlayıcı özelliklere sahip olmalıdır.

7- Ders kitaplarında kullanılan hadislerin öğrenciler için daha cazip hale getirilebilmesiyle ilgili çalışmalar yapılmalı, etkinlikler hazırlanmalıdır. Bu cazibeyi

etkinleştirmek için mümkün olduğunca Peygamberimizin anlattığı kıssalardan örnekler verilebilir.

8- Hadislerin kullanımında da bu ilkeye dikkat edilmeli, yapılacak etkinlikler ve değerlendirmelerle öğrencilerin daha st bir ahlaki düşünmeye yönlendirilmesi sağlanmalıdır.

9- Hadislerden oluşan çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı, eşleştirmeli sorular düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Müsned, , Müessesetu Kurtuba, Kahire, trsz.
- Akseki, H. A. (1993). İslam Dini, Ankara, Nur Yayınları.
- Akyol, H. (2005). Türkçe İlk okuma Yazma Öğretimi, Ankara, PegemAkademi Yayıncılık.
- Altaş, N. (2001). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Altaş, N. (2007). *Öğretmen El Kitabı (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi)*, İstanbul, DEM Yayınları.
- Aybar, B. F. (2008). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan İçerik Ve Etkinliklerin İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı (Ders Kitaplarına Dayalı İçerik Analizi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Yüksek Lisans Tezi.
- Ayhan, H. (2004). Türkiye’de Din Eğitimi, İstanbul, Dem Yayınları.
- Baymur, F. (1990). Genel Psikoloji, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- Bilgin, B. (1998). Eğitim Bilimi Ve Din Eğitimi, Ankara, Gün Yayınları.
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, Sahihu’l-Buhârî, Daru’l-Ma’rife, Beyrut, 1425/2004.
- Bulut, Ramazan. (2011). Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4(1).
- Cüceloğlu, D. (1998). İnsan ve Davranışı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Canikli, İ. (2010). Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:23.
- Çağrııcı, M. (1989). “Ahlak”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi II, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çağrııcı, M. (1999). “Ahlak”, İslam Ansiklopedisi II, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çakan, L. İ. (1983). Ana hatlarıyla Hadîs, İstanbul, Ensar Neşriyat.
- Çölgeçen, K. (2007). “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi”, Isparta, Fakülte Kitabevi.

Doğan, R., Tosun, C. (2002). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Ankara, PegemAkademi Yayınları.

Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî, Sünenu Ebî Davud, Daru'l-Cenan, Beyrut, 1409/1988.

Erdem, H. (2003). Ahlak Felsefesi, Konya, Hü-Er Yayınları.

Erden, M., Akman, Y. (1998). “Gelişim Öğrenme- Öğretme: Eğitim Psikolojisi”, Ankara, Arkadaş Yayınevi.

ErişimTarihi:07/12/2012

(<http://egitimdebilim.com/0download/KPSSKonuAnlt/GelisimPsikolojisi.pdf>)

Fersahoglu, Y. (1998). Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi, İstanbul, Marifet Yayınları.

Gander, J. M., Gardiner, H. W. (2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi, (Yay. Haz. Bekir Onur), Ankara, İmge Kitabevi.

Güner, D. (2010). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Ayetlerin Din Öğretim Açısından İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Yüksek Lisans Tezi.

Hökelekli H. (1996). Din Psikolojisi, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, Sünen, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1424/2003.

İlmihal I: (1999). İslam ve Toplum (Komisyon), İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İmam Malik, Ebû Abdillâh Malik b. Enes (t.y.). *el-Muvatta*. Thk.: Muhammed Fuad Abdulbaki. Beyrut: Daru'l Kutubi'l-İlmiyye.

İrkin Ç. A. (2012). Çocukların Gelişim Süreci Ve Televizyonun Etkileri (Uzmanlık tezi), Ankara, Ankara, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

Kesgin, S. (2011). Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 52: 1.

Kılıç, R. (1996). Ahlakın Dini Temeli, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi Ve Genel Özellikleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 17.

Konuk, Y. (1994). Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları.

Köylü, M. (2004). Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi Ve Din Eğitimi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı.11.

MEB. (2009). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf Ders Kitabı, İstanbul, MEB Yayınları.

MEB. (2009). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı, İstanbul, Bediralp Matbaacılık.

Mehmedoğlu, Y. (2004). Ahlâkî ve Dini Gelişim, İstanbul, Morpa Kültür Yayınları.

Müslim, b. Haccac en-Nisâbü'rî, Sahihu Müslim, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1431/2010.

Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, Sünenu'n-Nesâî, Mektebetu'l-Matbuati'l-İslamiyye, Halep, 1406/1986.

Ömercikoğlu, H. (2006). 4-7 Yaş Arası Çocukların Sayı Kavramlarının Piaget'in Birebir Eşleme Deneyleri İle İncelenmesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Yüksek lisans tezi.

Özçelik, A. D. (1988). (9-17 Yaş) Öğrencilerinde Görülen Biçimiyle Kavram (Söz Dağırcığı) Gelişimi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.

Özden, Y. (2003). Öğrenme ve Öğretme (8. Baskı) Ankara, PegemAkademi Yayınları.

Özeri, N. Z. (2004). Okul Öncesi Din ve Ahlâk Eğitimi, İstanbul, Dem Yayınları.

Özkalp, E. (2004). Davranış Bilimlerine Giriş, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Öztürk, Z. A. (2007). İlköğretim Öğrencilerinde (4. 5. 6. 7. ve 8.sınıflar) Dindarlık Kaygı Arasındaki İlişki, Çukurova Üniversitesi, Adana, Yüksek lisans tezi.

Özdemir, O., Özdemir, G. P., Kadak, T. M., Nasıroğlu, S. (2012). Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, Current Approachesin Psychiatry, 4(4).

Selçuk, Z. (2002). Gelişim ve Öğrenme, Ankara, Nobel Yayınları.

Senemoğlu, N. (2005). Gelişim Öğrenme Ve Öğretim, 12. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

Sevinç, M. (2003). Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul, Morgan Kültür Yayınları.

Şemseddin, S. (1991). Kamus-ı Türki I, İstanbul, Tercüman Genel Kültür Yayınları.

Şimşek, E. (2004). Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri Ve Din Eğitimi, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV(1).

Şimşek, E. (2012). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları “Ahlak” Öğrenme Alanlarının İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 38.

Taştekin, O. (2002). Kıyamet ve Ahiretle İlgili Kavramların Öğretimi, Samsun, Palmiye Kitapları

Taştekin, O. (2003). “İnanç Öğretiminin Psiko-Pedagojik Temelleri”, Diyanet İlmi Dergi, Ocak-Şubat-Mart, C. 39, sayı: 1.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, Sünenü't-Tirmizî, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1423/2002.

Yavuzer, H. (2012). Çocuk Psikolojisi, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Yıldız, C., Okur, A., Arı G., Yılmaz Y. (2006). Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi, Ankara, PegemAkademi Yayınları.

EKLER

EK 1

FORM

Çalışmamızın kapsamında olan 4. 5. 6. 7. ve 8. sınıf DKAB ders kitaplarının ahlak öğrenme alanlarında kullanılan hadisler, aşağıdaki sorular üzerinden incelenmiştir.

1. DKAB ders kitapları ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun mudur?
 - 1.1. Ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler hangileridir?
 - 1.2. Hadisler öğrencilerin bilişsel/ dil ve kavram gelişim düzeylerine uygun mudur?
 - 1.3. Hadisler öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerine uygun mudur?
2. DKAB ders kitapları ahlak öğrenme alanında kullanılan hadisler eğitim öğretim açısından uygun mudur?
3. Hadislerin kullanımıyla ilgili genel olarak nasıl bir değerlendirme yapabiliriz?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Rahime TAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	Adana - 12/12/1983
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Beden Eğitimi Öğretmenliği
Y. Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı (Öğretmen)
İletişim	
E-Posta Adresi	zeogma06@hotmail.com
Tarih	03/03/2014